

Εμπορικός πόλεμος ή αναδιανομή του πλούτου; (Το περιοδικό *Wildcat* για την Κίνα στα τέλη του 2019)

*Wildcat*¹

Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια αναθεωρημένη και επεκταμένη μετάφραση του “*Umverteilung oder Handelskrieg?*”² από το τεύχος #104 (Χειμώνας 2019/2020) του γερμανικού περιοδικού *Wildcat* – το τρίτο μέρος μιας σειράς άρθρων του περιοδικού για τις τάσεις και τους αγώνες στην Κίνα μετά το 2018 (η αγγλική εκδοχή του 2ου μέρους δημοσιεύθηκε εδώ ως “Ο Χειμώνας έρχεται”³). Το παρόν τρίτο μέρος πάει σε μεγαλύτερο βάθος ανάλυσης σχετικά συγκεκριμένα με τον εμπορικό πόλεμο και το υπόβαθρό του τις δύο τελευταίες δεκαετίες, επιχειρηματολογώντας ότι το προηγούμενο μοντέλο ανάπτυξης έχει φτάσει σε ένα τέλος και χωρίς κάποια καθαρή εναλλακτική στον ορατό ορίζοντα. Αν και, σε γενικές γραμμές, συμφωνούμε με την κεντρική ιδέα του άρθρου, ελπίζουμε να διευκρινίσουμε τη θέση μας σχετικά με μερικά σημεία που θέτει σε μελλοντικές αναρτήσεις στο ιστολόγιό μας και σε άρθρα του περιοδικού μας.

Για τα τελευταία δύο χρόνια εργαζόμουν σε μια εταιρεία πληροφορικής στην ηπειρωτική Κίνα. Μετακόμισα, αρχικά, από την Ευρώπη στην Κίνα με την ελπίδα μιας καλλίτερης κατανόησης των ιστορικών αλλαγών στην Κίνα και στην παγκόσμια οικονομία από τότε που η Κίνα έγινε μέλος του ΠΟΕ, σχεδόν πριν από δυο δεκαετίες. Ως ξένος εδώ συχνά με ρωτάνε: “Πού είναι καλλίτερα, στην Κίνα ή στη Δύση”; Εκτός από το να απαντώ αστεϊευόμενος ότι “η Δύση” δεν είναι αυτό που προσποιείται ότι είναι, δεν βρίσκω ότι η ερώτηση αυτή είναι εύκολο να απαντηθεί. Εν συντομία, δεν έχω και πολύ θετική γνώμη για κανένα από τα δύο μέρη. Όπου κι αν πάω, οι συνθήκες ζωής και εργασίας των περισσότερων ανθρώπων είναι χωρίς λόγο σκληρές και ανθυγιεινές και η κοινωνική και πολιτική τάξη δεν υπηρετούν τις ανάγκες του πληθυσμού αλλά τον έλεγχο και την εκμετάλλευση των πολλών. Αν και δεν είμαι ούτε ακαδημαϊκός ούτε θεωρητικός, για να μπορέσω να αφομοιώσω την ίδια μου την εμπειρία από διάφορα μέρη καταφεύγω, συχνά, σε θεωρητικές έννοιες για να συλλάβω τα κοινά στοιχεία που κρύβονται κάτω από τα στρώματα των διαφορετικών κουλτουρών και πολιτικών.

Κοιτώντας από την καθημερινή εμπειρία μου και την οπτική μου για τις κοινωνίες και τα πολιτικά ζητήματα, ανησυχώ, φυσικά, ιδιαίτερα με τον συνεχιζόμενο εμπορικό πόλεμο μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας, εξέλιξη που μοιάζει σαν μια αυξανόμενη εχθρότητα μεταξύ “Ανατολής” και “Δύσης”. Αυτός είναι ο λόγος που αισθάνομαι την έντονη επιθυμία να ξεδιαλύνω αυτές τις εξελίξεις. Σκάλισα διάφορα άρθρα, βιβλία και στατιστικές και έκανα πολλές συζητήσεις με τους φίλους μου. Το αποτέλεσμα είναι μια δουλειά σε εξέλιξη την οποία θέλω να μοιραστώ με ένα ευρύτερο κοινό ώστε να διευρύνω την αντιπαράθεση. Εν ολίγοις, νομίζω ότι πρέπει να αναπτύξουμε μια διεθνιστική οπτική για τον εμπορικό πόλεμο - μαζί με τον προστατευτισμό και τον εθνικισμό που τον ενορχηστρώνουν. Νομίζω ότι μπορούμε να το πετύχουμε αυτό αν αντιστρέψουμε την κοινή αντίληψη για τον εμπορικό πόλεμο και την οικονομική επιβράδυνση στην ηπειρωτική Κίνα: *δεν είναι οι δασμοί που έχουν προκαλέσει την επιβράδυνση αλλά η επιβράδυνση και η “λήξη” του αναπτυξιακού μοντέλου της Κίνας που έχουν πιέσει την κυβέρνηση να υιοθετήσει μια πιο διεκδικητική, καταπιεστική και εθνικιστική προσέγγιση.* Αυτό που ασκεί τη μεγαλύτερη πίεση στην κυβέρνηση του Πεκίνου δεν είναι ο Τραμπ και οι δασμοί από τις ΗΠΑ αλλά οι αυξανόμενες προσδοκίες του εργαζόμενου πληθυσμού. Η υποκείμενη ριζική αιτία είναι η επιδεινούμενη κρίση υπερσυσσώρευσης κοινή στις ΗΠΑ, την Κίνα και πολλές ακόμα χώρες.

Τον Ιανουάριο του 2018, η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε τους πρώτους εισαγωγικούς **δασμούς** σε έναν αριθμό κινεζικών προϊόντων, περιλαμβανομένων των πλυντηρίων και των φωτοβολταϊκών, κάτι που εξελίχθηκε σε μια “οφθαλμόν-αντί-οφθαλμού” κλιμάκωση δασμών που εφάρμοσαν η Ουάσιγκτον και το Πεκίνο, διακοπόμενη από παροδικές “εκεχειρίες” για διαπραγματεύσεις. Ο πόλεμος των δασμών, όμως, δεν συμπεριλαμβάνει μόνο εντάσεις μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας που κλιμακώνονται σε συγκρούσεις για την τεχνολογία, σε αστυνομικές έρευνες για Κινέζους **ερευνητές** που διαμένουν στις ΗΠΑ και στην εντατικοποίηση των εξονυχιστικών ελέγχων των Κινέζων του εξωτερικού που ζουν στις ΗΠΑ αλλά επεκτείνεται ακόμα και στους χώρους του πολιτισμού και του αθλητισμού. Τώρα υπάρχει και ένας εκκολλαπτόμενος νομισματικός πόλεμος (στον οποίο η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα-ΕΚΤ, παίζει επίσης

1 Μεταφρασμένο από εδώ: <http://chuangcn.org/2019/12/trade-war-or-redistribution>.

2 Στμ. Στα γερμανικά: “Αναδιανομή ή εμπορικός πόλεμος;”

3 Στμ. Επίσης μεταφρασμένο στα ελληνικά εδώ: https://inmediasres.espiblogs.net/winter_is_coming.

έναν μείζονα ρόλο, με τα αρνητικά επιτόκια που σπρώχνουν το ευρώ προς τα κάτω). Η υποτίμηση του RMB⁴ κατά 10% από το ξέσπασμα του εμπορικού πολέμου είναι μια επίθεση στους πραγματικούς μισθούς των Κινέζων εργατών και μια άμεση μεταφορά εισοδήματος από τους Κινέζους καταναλωτές στην εξαγωγική βιομηχανία, με τους καταναλωτές να βιώνουν πτώση της αγοραστικής τους δύναμης και τις εξαγωγικές επιχειρήσεις να αυξάνουν τις πωλήσεις των προϊόντων τους μέσω των φθηνότερων τιμών.

Στην παγκόσμια κρίση του 2008/9, τελείωσε η “Chimerica” [“Κιναμερική”], δηλαδή η συμβιωτική σχέση μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ: η Κίνα πουλούσε βιομηχανικά προϊόντα στις ΗΠΑ και αποθησαύριζε αμερικάνικα δολάρια τα οποία επενδύονταν σε κυβερνητικά ομόλογα των ΗΠΑ. Αυτό υποστήριζε τα χαμηλά επιτόκια και μια έκρηξη της αγοράς ακινήτων δίνοντας τη δυνατότητα στους Αμερικανούς καταναλωτές να αγοράζουν ακόμα περισσότερα κινεζικά προϊόντα. Μετά την κρίση, ο Ομπάμα προήγαγε την συγκράτηση μέσα από συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου όπως η *Διατλαντική Συνεργασία Εμπορίου και Επενδύσεων* (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP) με την Ευρώπη και η *Trans-Pacific Partnership* (TPP) με τις παράκτιες χώρες του Ειρηνικού, που αμφότερες εξαιρούσαν την Κίνα. Μετά την αποτυχία και των δύο εμπορικών συμφωνιών, ο Τραμπ εστιάζει τώρα σε μια συγκρουσιακή προσέγγιση όσον αφορά την Κίνα και καταφεύγει σε διμερείς, μάλλον, διαπραγματεύσεις παρά σε μεγάλες πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες καθώς και σε δασμούς για να ασκήσει πίεση στην Κίνα (και, σε έναν βαθμό, και στην Ευρώπη). Η αντιπαράθεση με την Κίνα και το “χαστούκι” των δασμών στα ξένα προϊόντα τον βοηθούν, επίσης, να πείσει το εκλογικό του κοινό στις κοινότητες της “Ζώνης της Σκουριάς”⁵ και των αγροτικών επαρχιακών περιοχών των ΗΠΑ, ότι μπορεί να κερδίσει καλλίτερες συνθήκες γι’ αυτούς.

Αλλά οι στόχοι της πολιτικής των ΗΠΑ για την Κίνα δεν έχουν αλλάξει θεμελιωδώς υπό τον Τραμπ, και η στρατιωτική στρατηγική στον Ειρηνικό παραμένει ουσιαστικά η ίδια. Το αν αυτό έχει στόχο να παράγει την αποσύζευξη από την Κίνα και την παρεμπόδιση της οικονομικής ανάπτυξης αυτού του αντίπαλου έθνους ή αν έχει να κάνει με απόσπαση μεγαλύτερου μεριδίου κερδών από αυτή την ανάπτυξη, εξαρτάται από την πορεία της αντιπαράθεσης. Εν πάσει περιπτώσει, η στρατηγική αγνόησης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και η στήριξη στο βάρος μιας χώρας ως καταναλωτικής αγοράς σε διμερείς διαπραγματεύσεις δεν είναι καινούρια: ακόμα και πριν τον Τραμπ – ιδιαίτερα μεταξύ 2000 και 2016 – οι διμερείς εμπορικές συμφωνίες τετραπλασιάστηκαν, ενώ ο ΠΟΕ κατέστη ουσιαστικά άχρηστος, σε σημαντικό βαθμό εξαιτίας της μη συμμόρφωσης των ΗΠΑ. Ο προστατευτισμός του Τραμπ υποτίθεται ότι είναι ένα μέσο επιβολής καλλίτερης πρόσβασης των αγορών στην Κίνα για τις ξένες επιχειρήσεις και του ελεύθερου εμπορίου στην παγκόσμια οικονομία, αλλά μπορεί να καταλήξει να προξενεί συνεχιζόμενο προστατευτισμό και μείωση του παγκόσμιου εμπορίου.

Με την εισαγωγή των δασμών και των περιορισμών εναντίον κινεζικών εταιρειών, όπως η απαγόρευση στον τηλεπικοινωνιακό γίγαντα Huawei, οι ΗΠΑ ενεργούν ως επιτιθέμενο μέρος. Όμως, μέχρι και τον προηγούμενο χρόνο, η κινεζική κυβέρνηση ήταν πάντα πρόθυμη για έναν συμβιβασμό, υποχώρηση ή συγκράτηση και διατύπωση υποσχέσεων. Τα κεντρικά ερωτήματα, τα οποία θέτω ο ίδιος, και τα οποία θα με καθοδηγήσουν στο παρόν άρθρο, είναι λοιπόν: γιατί το Πεκίνο σταμάτησε να υποχωρεί; Γιατί το Πεκίνο δεν απέφυγε την κλιμάκωση αυτή τη συγκεκριμένη φορά;

Για να καταλάβουμε αυτή την αλλαγή στρατηγικής, νομίζω ότι χρειάζεται να δούμε τις οικονομικές εξελίξεις από πιο κοντά, κοιτώντας, ιδιαίτερα, από πού έχουν “πληρωθεί” οι μισθοί (και οι αυξήσεις των μισθών) στην Κίνα μέχρι τώρα. Στο κάτω-κάτω, η οικονομική και εμπορική πολιτική καθορίζονται από αυτή τη δυναμική. Οι κυβερνήσεις - είτε αυταρχικές, είτε δημοκρατικές, είτε οτιδήποτε - αντλούν τους πόρους και την εξουσία τους από το ποσό της πλεονάζουσας εργασίας την οποία μπορούν να φορολογήσουν ή να απαλλοτριώσουν με κάποιο άλλο τρόπο. Η μαρξιστική έννοια της υπερεργασίας περιγράφει βασικά την ποσότητα της εργασίας που μπορεί να κάνει κάποιος πέρα από αυτό που χρειάζεται για να συντηρηθεί. Μια καπιταλιστική επιχείρηση ιδιοποιείται αυτή την υπερεργασία σαν κέρδος, το κράτος χρησιμοποιεί τους φόρους, και άλλα μέσα, για να πάρει το δικό του μερίδιο του από αυτήν. Σε μια χώρα με κρατικό σοσιαλισμό, με έναν σημαντικό αριθμό εταιρειών και μέσων παραγωγής δημόσιας ιδιοκτησίας, η ιδιοποίηση της υπερεργασίας μπορεί να μην ονομάζεται κέρδος και η κυβέρνηση να χρησιμοποιεί άλλα μέσα, πέραν των φόρων, για να εξασφαλίσει το μερίδιό της. Ανεξάρτητα από το πώς ονομάζεται ή εφαρμόζεται, οι δυνατότητες στρατιωτικών, κοινωνικών,

4 Στμ. Η ονομασία του κινεζικού νομίσματος, μονάδα του οποίου είναι το γουάν.

5 Στμ. Στο πρωτότυπο: *Rust Belt*, άτυπη ονομασία της περιοχής των ΗΠΑ (κυρίως από την πολιτεία της Νέας Υόρκης μέχρι την ανατολική Αϊόβα και το NA Wisconsin, μέσω της Πενσυλβάνια, του Οχάιο, του Μέριλαντ, της Ιντιάνα και των νότιων περιοχών των Μεγάλων Λιμνών) η οποία γνώρισε έντονη αποβιομηχάνιση και οικονομική πτώση μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

ερευνητικών κ.ά. δαπανών, πηγάζουν από, και έχουν ως όριο, την ιδιοποίηση υπερεργασίας. Όλα τα κράτη, λοιπόν, είναι δεσμευμένα να στραγγίζουν το (σχετικά ανεκτό) μέγιστο της υπερεργασίας από τον δικό τους εργαζόμενο πληθυσμό ή τον εργαζόμενο πληθυσμό άλλων χωρών. Συγκεκριμένες πολιτικές μπορεί να αποκλίνουν από αυτόν τον στόχο αλλά μόνο για έναν περιορισμένο χρόνο και κλίμακα. Οι πολιτικές δεν καθορίζονται άμεσα από την οικονομία αλλά δεν μπορούν να αγνοούν την οικονομική πραγματικότητα για μεγάλες χρονικές περιόδους.

Καθώς αυτός ο τρόπος κατανόησης των κρατών και της σχέσης μεταξύ πολιτικής και οικονομίας είναι κοινός σε όλες τις κρατικές μορφές, τον θεωρώ πολύ χρήσιμο όταν κοιτάμε τα πράγματα στην Κίνα – και όχι μόνο.

Το οικονομικό μοντέλο της Κίνας: επενδύσεις όχι κατανάλωση

Το μοντέλο ανάπτυξης της Κίνας έχει βασιστεί στους υψηλούς ρυθμούς επενδύσεων από το τέλος της εποχής του Μάο. Με την “μεταρρύθμιση και το άνοιγμα” της οικονομίας, που επίσημα αναγγέλθηκε από τον Ντενγκ Σιάοπινγκ τον Δεκέμβριο του 1978, οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν δραματικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 κι έπειτα. Από την είσοδο της Κίνας στον ΠΟΕ το 2001 και μετά, και το ραγδαία αυξανόμενο πλεόνασμα εξαγωγών, οι κινεζικές επενδύσεις είχαν ανέλθει, ήδη το 2008, σχεδόν στο 45% ως ποσοστό του ΑΕΠ! Συγκρίνοντας, το αντίστοιχο ποσοστό των επενδύσεων στο ΑΕΠ της Ινδίας είναι 30% και της Γερμανίας περίπου 22%. Την ίδια στιγμή, το ποσοστό της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ έπεσε. Το ΑΕΠ υπολογίζεται ως το άθροισμα της κατανάλωσης, των επενδύσεων και των εισαγωγών και εξαγωγών κεφαλαίου. Αν υπάρχουν ταυτόχρονα πλεονάσματα εξαγωγών και υψηλά επίπεδα επενδύσεων, τι μερίδιο της ιδιωτικής κατανάλωσης πρέπει να είναι εξαιρετικά χαμηλό και αυτή είναι, όντως, η περίπτωση της Κίνας. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, το μερίδιο της ιδιωτικής κατανάλωσης ήταν μόλις πάνω από το 50%, αλλά στη δεκαετία του 1990 έπεσε κάτω από αυτό. Από το 2000 και μετά έπεσε ιδιαίτερα ραγδαία, φτάνοντας το 2010, μετά την έλευση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, στο 34%. Ένα τέτοιο χαμηλό ποσοστό κατανάλωσης θεωρείται από πολλούς αναλυτές ως ιστορικά μοναδικό⁶.

Το γράφημα που ακολουθεί δείχνει ότι το μερίδιο της ιδιωτικής κατανάλωσης στην Ιαπωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ έχει παραμείνει χονδρικά το ίδιο στη διάρκεια των τελευταίων είκοσι χρόνων, η ιδιωτική κατανάλωση στην Ινδία κινήθηκε μεταξύ του 57 και 60% του ΑΕΠ· στην Κίνα ήταν ήδη αρκετά χαμηλότερο από αυτές τις οικονομίες το 2000 – και έκτοτε έχει μειωθεί ακόμα περισσότερο (πώς κατάφεραν οι άνθρωποι στην Ιαπωνία, τις ΗΠΑ και το ΗΒ να διατηρήσουν αυτά τα επίπεδα κατανάλωσης, ενώ αντιμετώπιζαν μειωνόμενους πραγματικούς μισθούς, είναι ένα άλλο ζήτημα: πολλαπλές δουλειές, ιδιωτικό χρέος...).

Το υψηλό επίπεδο επενδύσεων, λοιπόν, ιδιαίτερα των κρατικών, χρηματοδοτούνταν από το πολύ χαμηλό μερίδιο των μισθών στο συνολικό παραγόμενο οικονομικό αποτέλεσμα. Στη διάρκεια της έκρηξης των εξαγωγών και των αυξανόμενων εξαγωγικών πλεονασμάτων, η Κινεζική Κεντρική Τράπεζα αγόραζε τα δολάρια που κέρδιζαν οι εγχώριοι εξαγωγείς με γουάν (RMB). Αυτό το ραγδαία αυξανόμενο χρηματικό πλεόνασμα οδηγεί σε υποτίμηση του νομίσματος της χώρας. Συνεπώς, η έκδοση χρήματος είχε δύο πλεονεκτήματα: αφενός χρηματοδότησε την έκρηξη επενδύσεων και αφετέρου βοήθησε τις εξαγωγές μέσω της μικρότερης αποτίμησης του RMB. Φυσικά, αυτό το πλήρωναν οι Κινέζοι εργάτες, των οποίων το μερίδιο στον αυξανόμενο οικονομικό πλούτο συρρικνωνόταν σταθερά, ενώ τα ατομικά εισοδήματα και η ιδιωτική κατανάλωση είχε αυξηθεί σε απόλυτα νούμερα από τη δεκαετία του 1980. Για παράδειγμα, οι μισθοί των εργοστασιακών εργατών, που είχαν μεταναστεύσει εσωτερικά, αυξάνονταν το διάστημα μεταξύ 2000 και 2009 περίπου κατά 5% ετησίως⁷ – αλλά το ονομαστικό ΑΕΠ αυξανόταν, [ετησίως] σχεδόν 19%, σχεδόν τέσσερις φορές πιο γρήγορα.

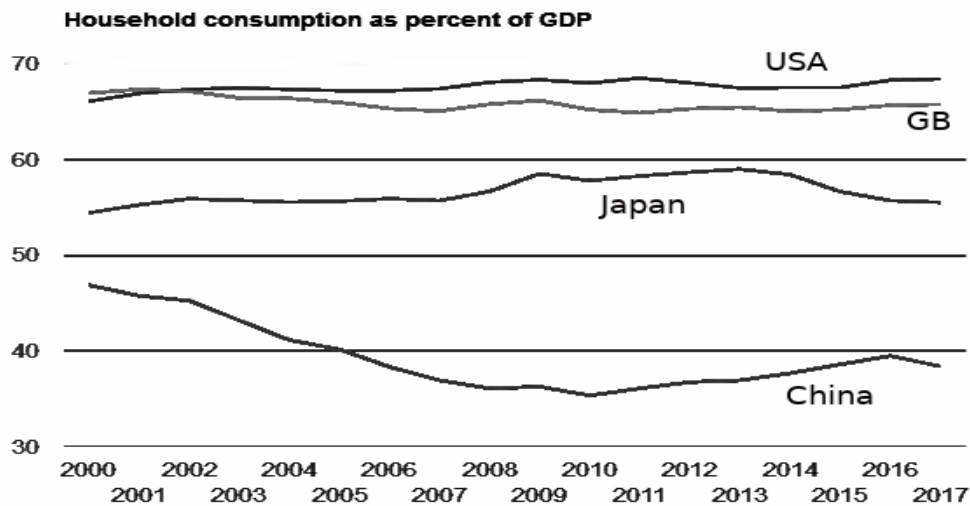
Το κράτος έθεσε το πλαίσιο γι’ αυτή την τεράστια αναδιανομή πρωτίστως μέσα από μέτρα σε τρεις περιοχές: συμπίεση μισθών, αναγκαστική αποταμίευση με χαμηλά επιτόκια και επιδοτήσεις.

(1) Με τις απολύσεις στις επιχειρήσεις κρατικής ιδιοκτησίας (EKI), τα επιδόματα του κράτους πρόνοιας χάθηκαν, ο κοινωνικός μισθός έπεσε και το βάρος της φροντίδας των ηλικιωμένων και της υγειονομικής περιθαλψης μεταφέρθηκε στους εργάτες. Οι μισθοί στα βιομηχανικά κέντρα κρατήθηκαν χαμηλά απορροφώντας πλεονάζουσα εργασία από τις μεταπολεμικές γενιές⁸ της εποχής του Μάο, που

⁶ Δείτε για παράδειγμα: Michael Pettis, *The Great Rebalancing*.

⁷ Για τους μισθούς των εσωτερικών μεταναστών εργατών στη διάρκεια αυτής της περιόδου, δείτε: http://people.anu.edu.au/xin.meng/Surplus_Labour_final2.pdf και people.anu.edu.au/xin.meng/wage-growth.pdf

λειτούργησαν ως “δημογραφικό μέρισμα”⁹. Τα κόστη αναπαραγωγής αυτών των εργατών από την εσωτερική μετανάστευση μειώθηκαν με το σύστημα *hukou* (σύστημα καταγραφής νοικοκυριών σε μια περιοχή), που αποκλείει τους κατοίκους από τις επαρχιακές περιοχές από κοινωνικές παροχές όπως η περίθαλψη, η εκπαίδευση ή το δικαίωμα στέγασης στα αστικά κέντρα όπου ζουν και εργάζονται· υπάρχουν ακόμα περίπου 50 εκατομμύρια παιδιά εργατών που δεν μεγαλώνουν στις πόλεις στις οποίες ζουν και δουλεύουν οι γονείς τους αλλά στην (φθηνότερη) επαρχία με τους παπούδες και τις γιαγιάδες τους. Επιπλέον, ανεξάρτητα συνδικάτα και άλλες οργανώσεις έχουν απαγορευτεί από τη δεκαετία του 1950.

measure: percent
Source: TheGlobalEconomy.com, The World Bank

(2) Ακόμα και στη διάρκεια της άνθισης με τους διψήφιους αριθμούς ανάπτυξης, τα επιτόκια (των αποταμιεύσεων) ήταν σημαντικά χαμηλότερα από τα ποσοστά ανάπτυξης και κερδοφορίας. Μικροεπενδυτές και, ιδιαίτερα, οι μισθωτοί, που έπρεπε να αποταμιεύουν για το ενδεχόμενο ασθένειας, για την αγορά στέγης, για την εκπαίδευση των παιδιών τους και τη φροντίδα των ηλικιωμένων (το ποσοστό αποταμίευσης στην Κίνα είναι 30%, στη Γερμανία 10%), έχασαν σημαντικά ποσά προς δανειστές, πχ. εταιρείες και το κράτος.

(3) Η παροχή σχετικά φτηνής γης, και ακόμα μικρότερων αποζημιώσεων για πρώην αγρότες, έχει αποτελέσει μια σημαντική μορφή επιδοτήσεων προς τις επιχειρήσεις που αγοράζουν έτσι φτηνή γη για αξιοποίηση. Τέλος, η ανεμπόδιστη περιβαλλοντική υποβάθμιση και μόλυνση των περιοχών που ζουν οι προλετάριοι είναι, επίσης, μια μορφή κρατικής επιδότησης των επιχειρήσεων.

Κρίση το 2008

Με την κατάρρευση των εξαγωγών, το μοντέλο ανάπτυξης μπήκε στην πρώτη βαθιά κρίση του, καθώς οι επενδύσεις δεν μπορούσαν πλέον να χρηματοδοτηθούν με τα πλεονάσματα των εξαγωγών. Το αμερικανικό μισό της “Κιναμερικής” ήταν πιο κοντά στην καρδιά της κρίσης. Αρχικά φαινόταν ότι η Κίνα, αντιθέτως, είχε ακόμα πολύ χώρο για ελιγμούς σ’ αυτή την κατάσταση: το 2009 εγκαινιάστηκαν τεράστια προγράμματα κατασκευής υποδομών χρηματοδοτούμενα από το χρέος, που αντιστοιχούσαν όλα μαζί στο 1/3 σχεδόν του ΑΕΠ – ένα από τα μεγαλύτερα προγράμματα διάσωσης από την κρίση στην ιστορία, χωρίς τα οποία η παγκόσμια οικονομία δεν θα είχε βγει από την “τρύπα” τόσο γρήγορα. Μεταξύ του 2009 και του 2014, οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν ακόμα περισσότερο ανεβαίνοντας στο 48%. Στη διάρκεια της περιόδου αυτής, η Κίνα χρησιμοποίησε μέσα σε τρία χρόνια περισσότερο σκυρόδεμα από όσο είχαν χρησιμοποιήσει οι ΗΠΑ σε ολόκληρο τον 20ο αιώνα.

8 Στμ. Στο πρωτότυπο: *baby-boomers*: η δημογραφική ομάδα που ακολουθεί την “Ήσυχη Γενιά” και προηγείται της Γενιάς Χ και ορίζεται συνήθως ως τα άτομα που έχουν γεννηθεί ανάμεσα στο 1946 και το 1962, δηλαδή τα χρόνια της οικονομικής άνθισης (boom) μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

9 Στμ. Στο πρωτότυπο *demographic dividend*: ως τέτοιο ορίζεται από το Population Fund των Ηνωμένων Εθνών “το δυναμικό οικονομικής ανάπτυξης και ώθησης της παραγωγικότητας της οικονομίας που μπορεί να προλύψει από μετατοπίσεις στην ηλικιακή δομή του πληθυσμού, κυρίως όταν το μερίδιο του ενεργού πληθυσμού (15 μέχρι 64) είναι μεγαλύτερο από αυτό το μη-ενεργού”, Το UNFPA δηλώνει ότι: “μια χώρα με αυξανόμενο πληθυσμό νέων και φθίνουσα γεννητικότητα έχει τη δυνατότητα να δρέψει ένα δημογραφικό μέρισμα”.

Το χαμηλότερο σημείο της ιδιωτικής κατανάλωσης ως ποσοστό του ΑΕΠ υπήρξε το 2010, την χρονιά στην οποία ξέσπασε ένα μεγάλο κύμα απεργιών μετά από δυο χρόνια καθήλωσης των μισθών (ξεκινώντας από το εργοστάσιο κιβωτίων ταχυτήτων της Honda στο Guangdong). Απεργίες, αυξανόμενη ζήτηση για εργασία στην ανθίζουσα κατασκευαστική βιομηχανία και υψηλότεροι ελάχιστοι μισθοί σημαίνουν ότι το μερίδιο της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ αυξήθηκε από το 34 στο 39% περίπου μεταξύ του 2010 και του 2015/2016. Τα μισθολογικά κέρδη των εργατών από εσωτερική μετανάστευση μετά το 2010 αντανakλώνται επίσης στο μερίδιο των μισθών στο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ. Μεταξύ του 2011 και του 2014 οι μισθοί αυξήθηκαν κατά 9,5% τον χρόνο, πάνω από τον ονομαστικό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ που ήταν 8,2%¹⁰. Για τη μεγαλύτερη περίοδο μεταξύ του 2005 και του 2016 η εικόνα είναι ως εξής: το ΑΕΠ σχεδόν πενταπλασιάστηκε και οι εργοστασιακοί μισθοί σχεδόν τριπλασιάστηκαν· το ΑΕΠ αυξανόταν ετησίως κατά 15,5%, ενώ οι μισθοί αυξάνονταν κατά 10,4%¹¹.

Αρχικά, τόσο τα αυξανόμενα κέρδη όσο και οι (με βραδύτερο ρυθμό) αυξανόμενοι μισθοί πληρώνονταν με τα πλεονάσματα των εξαγωγών. Μετά την κρίση του 2008/9 αυτό συνεχίστηκε αρχικά με το αυξανόμενο χρέος. Το συνολικό χρέος αυξήθηκε από το 158 στο 282% του ΑΕΠ μεταξύ του 2007 και του 2014, συνεπώς για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης το χρέος αυξανόταν κατά περισσότερο από δύο ποσοστιαίες μονάδες. Αλλά ήταν ακριβώς στη διάρκεια αυτής της περιόδου που οι εργάτες μπορούσαν να παλέψουν για αυξήσεις μισθών μεγαλύτερες από τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ¹². Συνεπώς, αυτή η χρηματοδοτούμενη από το χρέος ανάπτυξη δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί. Στο Guangdong, για παράδειγμα, μετά το κύμα απεργιών του 2010, επιτράπηκε ένας κάποιος πειραματισμός με επιχειρησιακά συνδικάτα, εκλογές στις επιχειρήσεις και διαπραγματεύσεις για τους μισθούς. Αλλά αυτό κράτησε μόνο για δυο χρόνια. Μετά την κρίση της Κινεζικής χρηματιστηριακής αγοράς το 2015, η κυβέρνηση “ανακατεύει” στρατηγικές, μειώνοντας τα επίπεδα χρέους, συνεχίζοντας ένα ποσοστό χρηματοδοτούμενης από το χρέος οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με καταστολή. Ακολουθεί μια αυξανόμενη καταπιεστική προσέγγιση απέναντι σε μη κυβερνητικές εργατικές οργανώσεις και στα αιτήματα για αυξήσεις μισθών ή την καταβολή οφειλόμενων μισθών.

Κρίση της χρηματαγοράς το 2015

Η φιλελευθεροποίηση του χρηματοοικονομικού τομέα προήχθη το 2013 ώστε να μαζευτεί χρήμα που θα συντηρούσε την *ωθούμενη από τις επενδύσεις* οικονομική ανάπτυξη· σαν αποτέλεσμα, υπήρξε μια σύντομη έκρηξη των μετοχών με κέρδη στις τιμές που ξεπερνούσαν το 100%. Αυτό όμως κατέρρευσε εσωτερικά το καλοκαίρι του 2015, προκαλώντας μεταξύ άλλων φυγή κεφαλαίων και την “τήξη” συναλλαγματικών αποθεμάτων ύψους 900 δις δολλαρίων. Μετά το 2016, η κινεζική κυβέρνηση σταμάτησε τις προσπάθειές της να διεθνοποιήσει το RMB και αυστηροποίησε και πάλι τους ελέγχους κεφαλαίων.

Η χρηματιστηριακή κρίση του 2015 σηματοδοτεί ένα δραματικό σημείο καμπής, στο οποίο η σχετική ανάπτυξη της κατανάλωσης και των μισθών, ως ποσοστών του ΑΕΠ, σταματά – παρά την κυβερνητική προπαγάνδα για το αντίθετο, καμιά πραγματική επανα-εξισορρόπηση προς την εγχώρια καταναλωτική αγορά δεν έχει συμβεί έκτοτε! Η καμπάνια κατά της διαφθοράς, που εγκαινιάστηκε υπό το Σι, έχει αναγκάσει τους γραφειοκράτες του κόμματος να είναι πιο προσεκτικοί με τις μπίζνες, και η αύξηση στις κρατικές επενδύσεις μειώνεται. Η κυβέρνηση προσπαθεί να πουλήσει την επιβράδυνση των επενδύσεων ως απομόχλευση¹³· στην πραγματικότητα, το χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, εξακολουθεί να αυξάνει, αν και με πιο αργό ρυθμό.

Επιπλέον, το χρέος των “ιδιωτικών νοικοκυριών” επιταχύνεται. Αυξήθηκε από το 39 στο 49% του ΑΕΠ μεταξύ του 2015 και του 2017 και έφτασε στο 55% το καλοκαίρι του 2019. Αυτό μοιάζει χαμηλό σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, όπου το ιδιωτικό χρέος ανέρχεται στο 76% του ΑΕΠ. Αν, όμως, το ιδιωτικό χρέος συγκριθεί με το μέσο διαθέσιμο εισόδημα, μια πιο συναφή σύγκριση από αυτήν με το ΑΕΠ, τα επίπεδα του τρέχοντος χρέους των ιδιωτικών νοικοκυριών είναι γύρω στο 126% του εισοδήματός τους (για τις ΗΠΑ αυτή η αναλογία είναι 98%).

10 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15151.pdf>

11 Καθώς οι αυξήσεις των μισθών είναι ονομαστικοί και όχι προσαρμοσμένοι στον πληθωρισμό, πρέπει να τις συγκρίνουμε επίσης με την ονομαστική αύξηση του ΑΕΠ. Για την αύξηση των μισθών δείτε: <http://www.ftchinese.com/story/001071536/en>.

12 Στμ. Στην εποχή της αναδιάρθρωσης η αύξηση των μισθών γίνεται μόνο μέσα από την αύξηση του χρέους από τα κράτη! Το κεφάλαιο δεν θέλει να πληρώνει μία (πιο θεωρητικά αυτό λέγεται απόσυρση ή απεμπλοκή του κεφαλαίου από το κόστος αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης).

13 Στμ. Στο πρωτότυπο: *deleveraging*: η διαδικασία ή πρακτική της μείωσης του ύψους του χρέους κάποιου μέσω της γρήγορης πώλησης περιουσιακών του στοιχείων.

Από το φθινόπωρο του 2018, μια επιβράδυνση της αύξησης της οικονομίας έχει “συναντηθεί” με τις επεκτεινόμενες επενδύσεις στις κατασκευές και αυξανόμενο νέο δανεισμό. Τα επίπεδα του συνολικού χρέους είναι, ανάλογα με τη μέθοδο υπολογισμού, μεταξύ του 300 και του 315% του ΑΕΠ και η Bank of International Settlements περιμένει μια αύξηση επτά με οκτώ ποσοστιαίων μονάδων μέσα στο 2019¹⁴.

Αν και οι (ως επί το πλείστον ιδιωτικές) επιχειρηματικές χρεοκοπίες είναι σε αύξηση, τα περισσότερα δάνεια μετακυλιούνται όταν ωριμάσουν. Όλα αυτά συμβαίνουν με σκηνικό ένα κλυδωνιζόμενο τραπεζικό σύστημα. Στην πορεία της αναδιάρθρωσης των κακών δανείων, δημοσιοποιήθηκαν ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες. Για παράδειγμα, οι κινεζικές τράπεζες πούλησαν μόνο μέσα στο 2018 περισσότερα “κακά” δάνεια από όσα είχαν καταγραφεί προηγουμένως στα λογιστικά βιβλία τους! Κανείς δεν ξέρει ακόμα την έκταση των κακών δανείων που εξακολουθούν να υπάρχουν σ’ αυτά.

Η κατάσταση σήμερα

Οι στατιστικές για την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας εμφανίζονται πιο ακριβείς από όσο είναι. Υπάρχουν φανερές ασυνέπειες και αυτές είναι πολύ έντονα πολιτικές, συνεπώς λιγότερο αξιόπιστες, παρ’ όλα αυτά δείχνουν καθαρά ότι το απόλυτο και ιδιαίτερα το σχετικό μερίδιο της κατανάλωσης στην Κίνα είναι ακόμα πολύ χαμηλά και παραμένουν στάσιμα για χρόνια – παρ’ όλη την προπαγανδιστική φιλολογία ενίσχυσης της εγχώριας αγοράς.

Στο παρόν μέρος, θέλω να συζητήσω ένα φάσμα κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών θεμάτων για την Κίνα όπως η ιδιωτική κατανάλωση, οι δημόσιες επενδύσεις, οι εργασιακές σχέσεις, η στρατιωτικοποίηση και άλλα που υφίστανται ή όχι αλλαγές. Μερικές από αυτές τις εξελίξεις σχετίζονται προφανώς με τον εμπορικό πόλεμο, όπως η βιομηχανική και στρατιωτική πολιτική, άλλες, όπως η αυταρχική διαχείριση και τα χαμηλά επίπεδα κατανάλωσης, σχετίζονται έμμεσα με αυτόν αλλά, καθώς θεωρώ την “λήξη” του αναπτυξιακού μοντέλου της Κίνας ως τη ριζική αιτία της εξωτερικής και στρατιωτικής πολιτικής της, οι εργασιακές σχέσεις είναι στη καρδιά αυτών που νομίζω ότι πρέπει να κοιτάξουμε.

- Το μερίδιο της κατανάλωσης είναι τεταμένο στο 39%, σχεδόν 29 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το αντίστοιχο στις ΗΠΑ (που είναι 68% σύμφωνα με την Κεντρική Ομοσπονδιακή Τράπεζα-Fed). Σε απόλυτους αριθμούς, η ιδιωτική κατανάλωση, στα τέλη του 2018, ήταν 19.853 RMB (ή περίπου 2.971 δολάρια) σε σχέση με ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ 64.644 RMB (9.675 δολ.). Σε σύγκριση, στα τέλη του 2018, οι ΗΠΑ είχαν ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ γύρω στα 57.170 δολάρια και κατά κεφαλήν ιδιωτική κατανάλωση 42.415 δολάρια (δηλαδή ένα μερίδιο 74%, η απόκλιση από το ποσοστό 68% που προαναφέραμε οφείλεται στις διαφορετικές μεθόδους υπολογισμού). Ενώ, λοιπόν, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Κίνας έφθασε στο 17% του επιπέδου αυτού των ΗΠΑ, η κατά κεφαλήν ιδιωτική κατανάλωση είναι μόνο στο 7% της αντίστοιχης των ΗΠΑ. Η Γερμανία χρηματοδοτεί, επίσης, τα εξαγωγικά της πλεονάσματα με ένα σχετικά χαμηλό μερίδιο ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ, το οποίο έπεσε από το 58 στο 52% μεταξύ 2007 και 2018¹⁵.

Μετά από μια μικρή πτώση της ανισότητας στην Κίνα μετά την κρίση, αυτή αυξήθηκε και πάλι στα πρόσφατα χρόνια. Ο δείκτης *Gini* έφτασε στο 0.5 το 2018, στα ίδια επίπεδα με αυτόν της Βραζιλίας και της Κολομβίας¹⁶. Η αυξανόμενη ανισότητα ασκεί και πάλι πίεση στην κατανάλωση, με τους πλούσιους, που αγοράζουν τσάντες επώνυμων σχεδιαστών και ακριβά ρολόγια, να ξοδεύουν, ως ποσοστό, σημαντικά λιγότερα από το εισόδημά τους.

- Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Κίνα μειώθηκαν σε σχέση με το ΑΕΠ από κάτι περισσότερο από 3%, μεταξύ του 1999 και του 2012, στο 1,5% περίπου σήμερα· δεν παίζουν πια τον ρόλο που έπαιζαν πριν από δέκα χρόνια.

- Οι εξαγωγές επίσης έχασαν σε αξιολογικό βαθμό τη σημασία τους. Πριν από την παγκόσμια κρίση, είχαν φτάσει σε ένα μέγιστο του 31% του ΑΕΠ, και έκτοτε μειώνονται. Οι εξαγωγές έχουν αυξηθεί ελάχιστα από το 2014, ακόμα και σε απόλυτα νούμερα. Στα τέλη του 2017, αντιστοιχούσαν μόνο στο 19% του ΑΕΠ. Το ποσοστό των εισαγωγών εξελίχθηκε ανάλογα, αλλά αυτό χαρακτηρίζεται από εντονότερες αυξομειώσεις ως αποτέλεσμα της πτώσης στον ρυθμό ανάπτυξης το 2015/2016 και το 2019· το μερίδιο των εισαγωγών στο ΑΕΠ ήταν 18% το 2017. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές, ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι λοιπόν στην Κίνα ανάλογες αυτών στην Ινδία – εξαγωγές 19% και εισαγωγές στο 22%. Στη Γερμανία, η οποία έχει εξαιρετικά έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό, οι εξαγωγές αντιστοιχούν στο 47% και οι εισαγωγές στο

14 Victor Shih, *China’s Credit Conundrum*, New Left Review, Nr. 115, Ιαν. Φεβ. 2019.

15 <https://www.theglobaleconomy.com>.

16 <https://blogs.imf.org/2018/09/20/chart-of-the-week-inequality-in-china>.

40% του ΑΕΠ, ενώ στη Γαλλία τα ποσοστά είναι 31 και 32% αντίστοιχα, και στις ΗΠΑ 12 και 15%. Το εξωτερικό εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας έπεσε στο 0,4% του ΑΕΠ το 2018 και εκτιμάται να γίνει αρνητικό στα επρόχονα χρόνια.

- Τα κυβερνητικά προγράμματα υποδομών γίνονται όλο και περισσότερο αναποτελεσματικά. Για να αναφέρουμε μόνο ένα παράδειγμα μεταξύ άλλων: ο ρυθμός χρήσης/αξιοποίησης του μετρό στην Κίνα (επιβάτες ανά χιλιόμετρο) είναι μόνο τα 2/3 του διεθνούς μέσου όρου. Καθώς τα συστήματα του μετρό στις μητροπόλεις είναι ιδιαίτερα συνωστισμένα – το να περιμένει κανείς στην αποβάθρα ένα μισάωρο στις ώρες αιχμής δεν είναι ασυνήθιστο – αυτό σημαίνει ότι αρκετές, πρόσφατα κατασκευασμένες, γραμμές μετρό σε άλλες πόλεις έχουν ένα ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό χρήσης. Αυτό δεν οφείλεται στην έλλειψη επιβατών αλλά στο γεγονός ότι η κατασκευή των μετρό προσανατολίζεται στα συμφέροντα των επενδυτών και στα σχέδια αξιοποίησης των οικοπέδων.

- Οι επενδύσεις είναι εξαιρετικά ανισοκατανομημένες μεταξύ των περιφερειών. Αν και πολλές επαρχίες, που υστερούν οικονομικά, μπόρεσαν να πετύχουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης για κάποια περίοδο, στα πιο πρόσφατα χρόνια αυτοί οι ρυθμοί με δυσκολία φτάνουν, στην καλλίτερη περίπτωση, τους ρυθμούς των παράκτιων περιοχών αλλά χωρίς την ελπίδα ότι μπορούν να επιταχύνουν και να γεφυρώσουν το χάσμα. Στο μέλλον πιθανόν να υστερήσουν ακόμα περισσότερο από τα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα και να γίνουν ακόμα πιο εξαρτημένες¹⁷. Εξαιτίας των δασμών από τις ΗΠΑ, η μετεγκατάσταση παραγωγικών μονάδων, από τις πιο ακριβές παράκτιες περιοχές προς το εσωτερικό, έχει γίνει ακόμα λιγότερο ελκυστική.

Οι κυβερνήσεις πολλών φτωχών επαρχιών είναι ιδιαίτερα χρεωμένες σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο, που αντιστοιχεί στο 60% του ΑΕΠ των επαρχιών: Qinghai (80%), Gansu (85%), Yunnan (115%), Guizhou (170%)¹⁸.

Την τελευταία χρονιά, δημοσιοποιήθηκαν σχέδια για την προώθηση τριών κύριων περιφερειών: της περιφέρειας γύρω από την Σανγκάη, της Ευρύτερης Περιοχής του Κόλπου [Greater Bay Area] που συνδέει το Χονγκ Κονγκ, την Shenzhen, το Guangzhou και το Μακάο, και του Πεκίνου, με την περιβάλλουσα περιοχή της επαρχίας Hebei και της γειτονικής πόλης Tianjin. Οι τιμές των κατοικιών στις περιοχές αυτές αυξήθηκαν και πάλι αμέσως. Αυτό συνεχίζει την αναδιανομή σε όφελος των ιδιοκτητών ακινήτων στις ήδη αναπτυσσόμενες μητροπόλεις. Οι εργάτες, που έχουν μεταναστεύσει εσωτερικά, συχνά δεν επιστρέφουν στα χωριά τους αλλά στην πόλη που αναπτύσσεται κοντά στα πρώην χωριά τους. Στις πόλεις αυτές τα καταναλωτικά αγαθά για τις καθημερινές ανάγκες είναι ελάχιστα φθηνότερα από τις μητροπόλεις και, επιπλέον, οι μισθοί χαμηλότεροι και τα σχολεία χειρότερα. Με τις επενδύσεις στις κατασκευές σε πτώση, στο μέλλον θα γίνει πιο δύσκολο να βρει κανείς δουλειά σ' αυτές τις πόλεις.

996

Δεν υπάρχει βελτίωση στην αυταρχική διαχείριση των επιχειρήσεων. Στις αρχές του 2018 ξεκίνησε μια διαδικτυακή συζήτηση σχετικά με το “σύστημα εργασίας 996”, που είναι ευρέως διαδεδομένο στις κινεζικές εταιρείες τεχνολογίας. Το “996” αντιστοιχεί στην εργασία από τις 9 το πρωί μέχρι τις 9 το βράδυ, για 6 μέρες την εβδομάδα. Οι μακρές υπερωρίες είναι πολύ συνηθισμένες όχι μόνο στα εργοστάσια αλλά και στις δουλειές γραφείου. Στις εταιρείες λογισμικού, το σύστημα 996 αναπτύχθηκε γύρω στο 2014, όταν η ζήτηση για προγραμματιστές ξεπέρασε την προσφορά και οι εταιρείες ήταν διατεθειμένες να πληρώσουν υψηλούς μισθούς για πολλές ώρες εργασίας και πρόσφεραν καλές ευκαιρίες καριέρας. Με την ισχυρή απόσυρση επιχειρηματικών κεφαλαίων το 2018, πολλές εταιρείες λογισμικού άρχισαν να απολύουν προσωπικό. Οι υπερωρίες παρέμειναν, αλλά οι μισθοί δεν αυξήθηκαν εξίσου έντονα, και οι ευκαιρίες για ανέλιξη σταδιακά μειώθηκαν. Αυτός είναι ίσως ένας από τους λόγους για τους οποίους η μεσαία τάξη ξαφνικά εξέφρασε τη δυσφορία της με τους μισθούς και τις εργασιακές συνθήκες¹⁹. Παρά τις ζωντανές και έντονες συζητήσεις στο διαδίκτυο, λίγα πράγματα έχουν αλλάξει στην πράξη. Η Huawei και η Alibaba είναι μεταξύ των πιο γνωστών εταιρειών που εφαρμόζουν το σύστημα 996 ή το υπερασπίζονται στη δημόσια αντιπαράθεση. Μεταξύ αρκετών εντυπωσιακών παραδειγμάτων, να πούμε ότι τα ίδια τα αφεντικά των τεχνολογικών εταιρειών, που θέλουν να διασφαλίσουν τα μελλοντικά τους κέρδη με την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI), τα αυτόνομα αυτοκίνητα και νέους μικρεπεξεργαστές, όπως ο δισεκατομμυριούχος Jack Ma, πρώην επικεφαλής της Alibaba, είναι μεταξύ

17 Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-revenues/chinas-tax-cuts-hit-local-government-coffers-may-undermine-stimulus-idUSKCN1UR3MT>.

18 Tom Hancock, China's regions hit by infrastructure spending downturn, Financial Times, <https://www.ft.com/content/1eb6d9ac-be6e-11e9-b350-db00d509634e>.

19 <https://madeinchinajournal.com/2019/06/18/the-996-icu-movement-in-china-changing-employment-relations-and-labour-agency-in-the-tech-industry>.

των πιο ένθερμων υποστηρικτών των μαζικών απλήρωτων υπερωριών και της θήμερης εργάσιμης εβδομάδας. Με το αφεντικό της Huawei, τον Ren Zhengfei, ο οποίος ήταν στρατιωτικός για δέκα χρόνια, όλα έρχονται και “δένουν”, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος υπερωριών 996.

Το σύστημα “996” δείχνει πώς προτίθενται τα κινέζικα αφεντικά να εφαρμόσουν το ίδιο σύστημα διαχείρισης που χρησιμοποιείται στα κινέζικα εργοστάσια στην παραγωγή λογισμικού. Αν και οι μισθοί στον τεχνολογικό τομέα είναι υψηλότεροι, βασίζονται σε φτηνά κίνητρα, όπως δωρεάν πίτσα, ενώ οι εργαζόμενοι μένουν στο γραφείο μέχρι τις 9.30 το βράδυ. Ο στόχος της επίτευξης απόσπασης απόλυτης υπεραξίας *προσλαμβάνοντας νεαρούς εργαζόμενους και επιμηκύνοντας την εργάσιμη μέρα* παραμένει ο ίδιος, αν και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αποζημιώσουν τους εργάτες με μισθούς που να αυξάνονται αναλογικά με τα κέρδη στην παραγωγικότητα. Η διαχείριση σε τέτοιες εταιρείες είναι αυταρχική ή, στην καλλίτερη περίπτωση, πατερναλιστική. Αντίθετα προς την εταιρική προπαγάνδα, σχετικά με την “από τα κάτω προς τα πάνω” ή την οριζόντια λήψη αποφάσεων σε “προοδευτικές” τεχνολογικές φίρμες, οι αποφάσεις λαμβάνονται στην κορυφή και ακολουθούνται από τους “από κάτω”, οι οποίοι θεωρούνται ότι στερούνται εμπειρίας και σημασίας. Όπως και άλλοι εργάτες, οι προγραμματιστές συχνά αλλάζουν δουλειά για να βελτιώνουν σταδιακά τον μισθό τους. Όμως, οι απολύσεις στη βιομηχανία αυτή καθιστούν αυτή τη στρατηγική όλο και πιο δύσκολη. Με βάση τη δική μου εμπειρία, δεν χρειάζεται κανείς να πιστεύει στην αυταπάτη της επίπεδης ιεραρχίας για να δει την αναποτελεσματικότητα των πραγματικά υπαρκτών συνθηκών διαχείρισης στην παραγωγή λογισμικού. Στον προγραμματισμό, όπου η γνώση του πηγαίου κώδικα ενός πρότζεκτ και η εσωτερική επικοινωνία είναι πολύ σημαντικά, τα πρότζεκτ δεν προχωρούν ιδιαίτερα αν υπάρχουν πολλές ανατροπές, ούτε γίνεται μεγάλη πρόοδος όταν οι διευθύνοντες απλά μιλάνε και παίρνουν αποφάσεις σε συναντήσεις, χωρίς να δουλεύουν οι ίδιοι πάνω στον κώδικα. Αυτό είναι ένα κοινό πρόβλημα στη βιομηχανία λογισμικού και σε άλλες χώρες, γι’ αυτό και εισήχθησαν νέες μορφές διαχείρισης, η λεγόμενη *ευέλικτη μεθοδολογία*²⁰, ώστε να εμπλέκονται οι προγραμματιστές σ’ ολόκληρη τη διαδικασία ανάπτυξης. Αν και τέτοιες “πιασάρικες” λέξεις, όπως “*agile*”, έχουν γίνει πολύ συνηθισμένες στην βιομηχανία της πληροφορικής στην Κίνα, όπως δείχνει και η αντιπαράθεση για το σύστημα 996, αυτές συχνά δεν είναι παρά μοδάτα ονόματα για έναν αυταρχικό τρόπο διαχείρισης που παραμένει अपαράλλακτος. Οι υπερωρίες προέρχονται συχνά από κακή διαχείριση των πρότζεκτ αλλά, όταν σ’ αυτούς που δουλεύουν τις περισσότερες ώρες δεν δίνεται καμιά άλλη δυνατότητα παρά μόνο να θυσιάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, και αποθαρρύνονται από το να εκφράσουν τη δική τους γνώμη, λίγα πράγματα θα βελτιωθούν. Προς το παρόν, πάντως, τα κόστη μιας τέτοιας αναποτελεσματικής οργάνωσης της εργασίας μπορούν ακόμα να απορροφούνται από τα επενδυτικά επιχειρηματικά κεφάλαια, τη μεγάλη κινεζική αγορά και τους χαμηλούς μισθούς σε άλλους τομείς. Η αντιπαράθεση για το σύστημα 996 μας δείχνει λοιπόν πόσο λίγο είναι διατεθειμένα τα αφεντικά στην Κίνα να εγκαταλείψουν τις αυταρχικές εργασιακές σχέσεις, παρά την ανάδυση νέων βιομηχανιών.

Από πλεόνασμα σε ελλείψεις εργατικής δύναμης

Ο μέσος όρος ηλικίας των εργατών που έχουν μεταναστεύσει εσωτερικά ανέβηκε, μεταξύ του 2008 και του 2018, από τα 34 στα 40 έτη, ενώ όσοι είναι άνω των 50 αποτελούν σχεδόν το ένα τέταρτο όλων όσων καταγράφονται ως εργάτες που μεταναστεύουν εσωτερικά. Η εμπειρία να έχει ένας εργάτης να αντιμετωπίσει καθυστερήσεις στην καταβολή των μισθών ή αφεντικά που προσπαθούν να τον κλέψουν, αυξάνει επίσης με την ηλικία. Με όρους μισθών και της αύξησής τους, υπάρχουν ξεκάθαρες διαφορές ανάμεσα, από τη μια, στη βιομηχανία και την επιμελητεία (στις οποίες οι μισθοί αυξήθηκαν κατά 6,8% το 2018 στα περίπου 4345 RMB) και τις υπηρεσίες και τη φιλοξενία, από την άλλη (όπου η αύξηση ήταν, την ίδια χρονιά, 4,3%, με τους μισθούς να φτάνουν μόλις παραπάνω από 3000 RMB)²¹. Οι μέσοι μισθοί των εργαζόμενων και των ειδικευμένων εργατών αυξήθηκαν κατά περίπου 7% μέχρι το 2018²².

Όλο και λιγότεροι νέοι έχουν τη διάθεση να δουλέψουν στα εργοστάσια οπότε οι μισθοί στη βιομηχανία έχουν αυξηθεί περισσότερο απ’ ό,τι στον τομέα των υπηρεσιών. Κάθε χρόνο μπαίνουν στην αγορά εργασίας περισσότεροι από 8 εκατομμύρια απόφοιτοι πανεπιστημίων. Έχουν επενδύσει πολλά χρήματα και προσπάθειες στην εκπαίδευσή τους και έχουν, συνεπώς, μεγάλες προσδοκίες για δουλειά, όπως το να περιμένουν σταθερές μισθολογικές αυξήσεις στις δεκαετίες που έρχονται. Στη διάρκεια των τελευταίων πρόσφατων χρόνων, η ραγδαία ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου και των διαδικτυακών

20 Στμ. Στα Αγγλικά: *agile software development (ASD)*, μέθοδοι ανάπτυξης λογισμικού όπου οι απαιτήσεις και οι λύσεις εξελίσσονται μέσω της συνεργασίας μεταξύ αυτοοργανωμένων, διατμηματικών ομάδων εργασίας. Προωθεί τον προσαρμοστικό σχεδιασμό, την εξελικτική ανάπτυξη, την έγκαιρη παράδοση, τη συνεχή βελτίωση, και ενθαρρύνει την ταχεία και ευέλικτη ανταπόκριση στις αλλαγές.

21 *China Labour Bulletin*, <https://clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>.

22 *South China Morning Post*, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3008273/chinas-white-collar-workers-earned-less-first-quarter-2019>.

υπηρεσιών, όπως η διανομή φαγητού, τα ταξί κλπ., έχουν λειτουργήσει σαν μια προσωρινή “θεραπεία” για προβλήματα στην αγορά εργασίας, δημιουργώντας καινούριες, επιδοτούμενες από επιχειρηματικά κεφάλαια, δουλειές για εργάτες στον τομέα των υπηρεσιών. Τώρα, όμως, οι ρυθμοί αύξησης πέφτουν ακόμα και σ’ αυτόν τον τομέα.

Η μείωση του αριθμού των εργατών συνολικά έχει ήδη ξεκινήσει και θα επιταχύνεται στα επόμενα χρόνια. Μεταξύ του 1978 και του 2010, ο πληθυσμός με ηλικία 15-64, που θεωρείται γενικά ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός, αυξήθηκε κατά 80% ή 1,8% ετησίως, από τα 580 εκατομμύρια στο 1 δισεκατομμύριο εργάτες. Αλλά από το 2010 οι αριθμοί έχουν αρχίσει να τελματώνουν και, ξεκινώντας από το 2015, άρχισαν στην πραγματικότητα να συρρικνώνονται ελαφρώς. Αυτή η συρρίκνωση σταδιακά επιταχύνεται. Μεταξύ του 2015 και του 2040 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός θα μειωθεί αρκετά περισσότερο από τα 100 εκατομμύρια, μειωνόμενος στα 880 εκατομμύρια. Μετά το 2040 θα μειώνεται κατά 1% ετησίως. Για τις ηλικιακά νεώτερες ομάδες, η μείωση είναι ιδιαίτερα σημαντική. Ο ενεργός πληθυσμός στις ηλικίες 15-29 θα μειωθεί κατά 75 εκατομμύρια ή σχεδόν κατά 1/4, των δε ηλικιών 30-49 πάνω από 100 εκατομμύρια, επίσης κατά 1/4²³. Εκτιμάται ότι το 2040 ο μισός σχεδόν πληθυσμός της Κίνας θα είναι ηλικίας άνω των 47 και το 22% θα έχει ηλικία άνω των 65 ετών, ποσοστά που είναι συγκρίσιμα με αυτά της Γερμανίας σήμερα. Η επίσημη ηλικία συνταξιοδότησης για τις γυναίκες είναι τα 55 έτη και για τους άντρες τα 60 και η κυβέρνηση δεν έχει τολμήσει να τα αυξήσει μέχρι τώρα. Παρά την σημαντική κοινωνική πίεση στα νεαρά ζευγάρια για να αποκτήσουν παιδιά, ο ρυθμός γεννήσεων είναι χαμηλός. Μεταξύ των σημαντικότερων λόγων γι’ αυτό είναι το υψηλό κόστος της στέγασης, η ακριβή εκπαίδευση, η εργασιακή ανασφάλεια και οι διακρίσεις κατά των γυναικών στους εργασιακούς χώρους. Ακόμα και αν ο ρυθμός γεννήσεων αυξανόταν έντονα, αυτό δεν θα ελάττωνε την μείωση του εργατικού δυναμικού μέχρι το 2040. Η μεταφορά εργατών από το εξωτερικό στη χώρα είναι πολύ απίθανη σε μια τέτοια κλίμακα και θα έθετε εντελώς νέες προκλήσεις στην πολιτική τάξη.

Δημογραφικές πολιτικές, ιδιαίτερα η πολιτική για το “ένα παιδί”, έχουν οδηγήσει την διευρυμένη κινεζική οικογένεια, τον πυρήνα της κοινωνικής μέριμνας και ελέγχου, στο ιστορικό μέγιστό της και τώρα στην παρακμή της έστω και σε πείσμα των πρόσφατων κινήσεων [χαλάρωσής τους](#) και, ίσως, οδηγήσουν τελικά ακόμα και στην κατάργηση της επί δεκαετίες πολιτικής του “ένός παιδιού”. Η αύξηση του προσδόκιμου ζωής και οι υψηλοί ρυθμοί γεννητικότητας στην περίοδο του Μάο είχαν οδηγήσει σε μια τεράστια αύξηση του αριθμού των συγγενών και ο γάμος είχε γίνει η αναπόφευκτη νόρμα. Γύρω στο 2000, πάνω από το 96% του πληθυσμού είχε παντρευτεί τουλάχιστον μια φορά. Αυτό, σε συνδυασμό με τα οφέλη στα χρόνια της άνθισης, επέτρεψε στην Κομφουκιανή παράδοση και τις οικογενειακές αξίες να ανθίσουν τα τελευταία δέκα χρόνια. Οι άνθρωποι γύρω στα 50, 60 και 70 έχουν κατά μέσο όρο μεγαλύτερα δίκτυα συγγενών σε σχέση με 50 χρόνια πριν. Και οι εύποροι συχνά γιορτάζουν αυτά τα δίκτυα με πλούσιους γάμους κλπ. Αλλά αυτό είναι ένα συγκεκριμένο και περιορισμένο ιστορικά φαινόμενο. Καθώς υπάρχουν περισσότεροι άντρες από γυναίκες, ακόμα και χωρίς να λάβουμε υπόψιν τον φθίνοντα ρυθμό γάμων, το ένα τέταρτο των αντρών γύρω στα 40 αναμένεται το 2030 να είναι ανύπαντροι. Οι θέσεις ισχύος στην κοινωνία και στις πατριαρχικές οικογένειες κατέχονται ακόμα κατεξοχήν από τους άντρες από γενιές με πολλά παιδιά και συγγενείς. Αλλά αυτοί μεγαλώνουν και μαζί τους η διευρυμένη οικογένεια σταδιακά θα εξαφανιστεί και αναπόφευκτα θα σβήσει. Σε 20 με 30 χρόνια, τα δίκτυα συγγενών θα είναι σημαντικά μικρότερα εξαιτίας των χαμηλών ρυθμών γεννήσεων και των λιγότερων αδελφιών σε κάθε γενιά και αυτό είναι πιθανόν να επιφέρει αλλαγές σε μια κοινωνία που αποδίδει τόσο μεγάλη έμφαση στις οικογενειακές σχέσεις.

Η παλιά βάση ισχύος εναντίον νέων τάσεων

Η μεταρρύθμιση των επιχειρήσεων κρατικής ιδιοκτησίας (EKI) έχει τελματώσει εδώ και χρόνια. Κατά μέσο όρο, τα κέρδη των EKI αυξάνονται, αλλά οι κερδοφορίες τους διαφέρουν πολύ: μερικές παρέχουν κοινωνική σταθεροποίηση και διατήρηση θέσεων εργασίας (σε τομείς όπως η χαλυβουργία, οι κατασκευές και οι μεταφορές), άλλες είναι πολύ κερδοφόρες και αποτελούν κρατικά μονοπώλια στον καπνό, το πετρέλαιο, τις πρώτες ύλες, την τραπεζική και τα τηλεφωνικά δίκτυα – και τους τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας (αν και στον τομέα αυτό δεν υπάρχει κρατικό μονοπώλιο με την τεχνική έννοια, και υπάρχει ένας αξιολόγος αριθμός κοινοπραξιών με ξένες εταιρείες). Συνολικά, συνεισφέρουν πολύ λίγο στην αύξηση των θέσεων εργασίας αλλά αντιστοιχούν στο 40% του ΑΕΠ, και στα 2/3 περίπου του τζίρου των εισηγμένων εταιρειών.

Η κινεζική χρηματαγορά είναι ουσιαστικά μια αγορά των εταιρειών κρατικής ιδιοκτησίας. Το περαιτέρω άνοιγμά της θα απαιτούσε μεταρρύθμιση της εταιρικής διαχείρισης τους, καθώς οι επενδυτές θέλουν

να μπορούν να επηρεάζουν τις εταιρικές αποφάσεις. Μέχρι τώρα αυτή η ισχύς είναι στα χέρια του ΚΚΚ, το οποίο, τα πρόσφατα χρόνια, έχει διευρύνει ακόμα περισσότερο την παρέμβασή του. Πέρα από την επιρροή που ασκείται με νόμιμα μέσα, δημόσια διατάγματα και εταιρείες κρατικής ιδιοκτησίας, οι ιδιωτικές (κινέζικες ή ξένες) επιχειρήσεις πρέπει επίσης να δημιουργούν εσωτερικές κομματικές επιτροπές οι οποίες παρεμβαίνουν όλο και περισσότερο στις αποφάσεις τους. Η ίδρυση επιχειρησιακών συνδικάτων στις ξένες εταιρείες έχει διευρυνθεί πρόσφατα, με εντολές από τα πάνω. Το τμήμα στην επιχείρηση που δουλεύω έχει, επίσης, δημιουργήσει μια συνδικαλιστική επιτροπή φέτος της οποίας πρόεδρος είναι ο διευθυντής του τμήματος. Μερικές φορές παίρνουμε κουπόνια για σινεμά, ή άλλα φτηνά δώρα και οι δραστηριότητες της ετήσιας “μέρας της οικογένειας” της εταιρείας οργανώνεται τώρα από το συνδικάτο, κατά τα άλλα, όμως, αυτό υπάρχει μόνο στα χαρτιά.

Η χρηματοοικονομική βιομηχανία, από την άλλη, εμφανίζεται να είναι πιο ανοιχτή σε ξένους επενδυτές και την επιθυμία τους για μεταρρύθμιση. Αρκετοί ξένοι χρηματοοικονομικοί θεσμοί επιτρέπεται τώρα να αποκτούν την πλειοψηφία των μετοχών στις κοινοπραξίες που συμμετέχουν. Η φιλελευθεροποίηση των κοινοπραξιών σε άλλους τομείς (συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής αυτοκινήτων) δεν θα πρέπει επίσης να παραβλεφθεί. Ένα τμήμα της άρχουσας ελίτ ενδιαφέρεται περισσότερο για την ενσωμάτωση στον παγκόσμιο καπιταλισμό παρά για μια αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. Και η συγκαλυμμένη κριτική για την πολιτική πορεία, που αρθρώνεται από διάφορα άτομα που ήταν στην κυβέρνηση ή σχετίζονται με αυτήν, θεωρείται ως αντιστροφή των μεταρρυθμίσεων του Ντενγκ Σιάοπινγκ.

Έχει ριφθεί ο κύβος;

Αν το παρελθόν είναι ζοφερό, οι προοπτικές είναι ακόμα πιο μαύρες. Ποιος θα πληρώσει το τεράστιο βουνό χρέους που έχει συσσωρευθεί τα τελευταία δέκα χρόνια; Και πώς θα πληρωθούν μελλοντικές αυξήσεις μισθών; Οι μεγαλύτεροι κινδυνοί είναι μια ξαφνική κατάρρευση των πανάκριβων τιμών στέγασης, που έχουν φτάσει στα ύψη, και μια αύξηση στην ανεργία.

Για χρόνια είχαν δημιουργηθεί προσδοκίες ότι η Κίνα θα “πιάσει” αυτόματα ή και θα ξεπεράσει τις ΗΠΑ γύρω στο 2030. Αυτό, όμως, υποθέτει ρυθμούς ανάπτυξης μεγαλύτερους κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες από αυτούς των ΗΠΑ. Αυτό είναι ακόμα εφικτό φέτος αλλά μόνο με ένα ραγδαία αυξανόμενο συνολικό χρέος, οπότε είναι πολύ αμφίβολο κατά πόσο μπορούν να διατηρηθούν τόσο υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης για την Κίνα μακροπρόθεσμα. Για να “πιάσει” η Κίνα τις ΗΠΑ μέχρι το 2035, η ανάπτυξη θα πρέπει να είναι περίπου 3 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερη από αυτή των ΗΠΑ, και για να γίνει αυτό μέχρι το 2040 περίπου 2 ποσοστιαίες μονάδες, αλλά, μέχρι τότε, η – δύσκολο να προβλεφθεί - δημογραφική κρίση θα έχει ήδη τεράστιες επιπτώσεις στην οικονομία. Μια “χαμένη δεκαετία”, όπως συνέβη στην Ιαπωνία, με πολύ χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης ή μια ορατή ήττα στον εμπορικό πόλεμο, δεν θα ικανοποιούσε καθόλου τις εθνικιστικές προσδοκίες της Κίνας. Η μείωση του πληθυσμού στέκεται εμπόδιο στην πορεία της Κίνας προς την παγκόσμια ηγεμονία και θα γίνει ακόμα οξύτερη στους καιρούς του εμπορικού πολέμου. Όμως, οι επιλογές, που έχουν απομείνει για μελλοντική οικονομική ανάπτυξη, είναι λίγες:

- Αν η κυβέρνηση ήταν όντως σοβαρή σχετικά με την αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης, οι μισθοί θα έπρεπε να αυξηθούν και θα έπρεπε να γίνει από το κράτος μια μεγάλης κλίμακας αναδιανομή του πλούτου, από τις μεγάλες εταιρείες και τους πλούσιους “ιδιώτες” στην εργατική τάξη. Ακόμα και τότε, η οικονομία θα αναπτυσσόταν ακόμα πιο αργά! Αλλά η άρχουσα ελίτ δεν είναι διατεθειμένη να δεχτεί αυτή την τεράστια απώλεια ισχύος και πλούτου.

- Η δεύτερη επιλογή θα ήταν ένα πλήρες άνοιγμα σε ξένους επενδυτές - δηλαδή η “θεραπεία σοκ” α λα Ανατολική Ευρώπη, μετά την πτώση του κομμουνισμού. Το πλήρες άνοιγμα, που θα συμπεριελάμβανε μεγάλα τμήματα του Διαδικτύου και των ΜΜΕ (όπως φαίνεται να απαιτείται από τους εμπορικούς διαπραγματευτές των ΗΠΑ²⁴), θέτει ένα μεγάλο κίνδυνο για το ΚΚΚ.

Η ρεφορμιστική επιλογή θα ήταν η άνοδος στις διεθνείς αλυσίδες αξίας²⁵ με το άνοιγμα νέων, ξένων αγορών μέσω της ιμπεριαλιστικής γεωγραφικής επέκτασης, κι εδώ είναι που η Κίνα συναντά την αντίθεση των ΗΠΑ²⁶.

24 <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3012049/was-moment-us-china-trade-talks-fell-apart>.

25 Στμ. Στο πρωτότυπο: *value chain*: αναφέρεται σε ένα δίκτυο δραστηριοτήτων τις οποίες εφαρμόζει μια εταιρεία που δρα σε έναν συγκεκριμένο τομέα της βιομηχανίας ώστε να μπορέσει να παραδώσει ένα προϊόν με αξία (δηλαδή ένα αγαθό ή υπηρεσία) στην αγορά. Η έννοια προέρχεται από την διαχείριση επιχειρήσεων και περιγράφηκε πρώτη φορά από τον Michael Porter στο επιτυχημένο βιβλίο του *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance* (1985).

Οι πολιτικές των πρόσφατων χρόνων δείχνουν καθαρά ότι είναι αυτή η τρίτη επιλογή που επιδιώκεται (δηλαδή της γεωγραφικής επέκτασης και της ανόδου στις αλυσίδες [παραγωγής] αξίας). Είναι ακριβώς αυτές οι πολιτικές που έχουν οδηγήσει στον “εμπορικό πόλεμο” με τις ΗΠΑ.

Βιομηχανική πολιτική

Η αναβάθμιση της βιομηχανίας στην Κίνα έχει προχωρήσει σε ένα σημείο που αρχίζει να αμφισβητεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των ΗΠΑ. Δεν είναι η άνοδος στην παραγωγικότητα της παραγωγής παιχνιδιών, παπουτσιών, σιδηροδρόμων, εξοπλισμού κατασκευών, αυτοκίνησης, οικιακών συσκευών κλπ. τις τελευταίες δύο δεκαετίες που θέτουν τόσο μεγάλη πρόκληση για τη βιομηχανία των ΗΠΑ όσο αυτή σε πιο προχωρημένους τομείς, όπως οι βιομηχανικές πολιτικές που στοχεύουν στην τεχνητή νοημοσύνη, τους ημιαγωγούς, τη βιοτεχνολογία, τις υποδομές των δικτύων 5ης γενιάς 5G, την υπολογιστική νέφος, την κατασκευή αεροσκαφών, την κβαντική υπολογιστική, την χρηματοοικονομική τεχνολογία και άλλους. Η απώλεια του πλεονεκτήματος στους τομείς αυτούς θα ήταν οδυνηρή για τις ΗΠΑ, ιδιαίτερα σ’ αυτή την εποχή μειωμένης παγκόσμιας ζήτησης.

Τα σχέδια βιομηχανικής ανάπτυξης των τελευταίων 15 ετών, όπως το *Made in China 2025*, εστιάζουν στους ακόλουθους τομείς: αγροτικός εξοπλισμός, ναυπηγική και θαλάσσια τεχνολογία, ηλεκτρικά οχήματα, νέα γενιά τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, μηχανικά συστήματα και ρομποτική, ηλεκτρισμός, αεροναυπηγική, νέα υλικά, σιδηροδρομικές μεταφορές, βιοϊατρική και ιατρικά μηχανήματα. Η ανάπτυξη νέων κινητήρων και νέων αλυσίδων αξίας, όπως αυτών που αφορούν μπαταρίες για ηλεκτρικά οχήματα, στοχεύουν στην εδραίωση νέων φερμών κινεζικών αυτοκινήτων. Οι αυξανόμενες απαιτήσεις για ενέργεια υποτίθεται ότι θα ικανοποιηθούν με πυρηνικά εργοστάσια παραγωγής ενέργειας αντί αυτών που χρησιμοποιούν λιγνίτη. Το μεγαλύτερο δίκτυο τρένων υψηλής ταχύτητας στον κόσμο χρειάζεται πολλές αμαξοστοιχίες και ο εκμηχανισμός της γεωργίας θα χρειαστεί τρακτέρ και άλλον εξελιγμένο εξοπλισμό κλπ. Η Κίνα εισάγει ετησίως ημιαγωγούς και μικροεπεξεργαστές υπολογιστών αξίας περίπου 200 δις δολλαρίων και η αυξανόμενη εγχώρια εναέρια κυκλοφορία χρειάζεται αεροσκάφη της Boeing και της Airbus. Στο σημείο αυτό, αυτοί που κάνουν τον βιομηχανικό σχεδιασμό της Κίνας, βλέπουν μια ευκαιρία να κερδίσουν μερίδιο της αγοράς μέσω της αντικατάστασης των εισαγωγών και προσπαθούν να επενδύσουν κερδοφόρα τμήματα των τεράστιων επενδυτικών τους ταμείων. Οι εθνικοί πρωταθλητές της τελευταίας δεκαετίας, όπως η Huawei, η Tencent, η Alibaba και η Baidu, επωφελούνται ιδιαίτερα από την προώθηση της κατασκευής μικροεπεξεργαστών, τεχνητής νοημοσύνης κλπ. Αλλά η βιομηχανία μικροεπεξεργαστών έχει εξαιρετικά υψηλή ένταση κεφαλαίου και ήδη υποφέρει από φθίνοντα κέρδη.

Οι περισσότερες από τις επιδοτούμενες βιομηχανίες-κλειδιά σχετίζονται επίσης με τον στρατό. Τομείς υψηλής τεχνολογίας, βιομηχανικές πολιτικές και ο στρατός έχουν ενώσει τις δυνάμεις τους για τον σχηματισμό ενός στρατιωτικο-βιομηχανικού συμπλέγματος που προάγεται όλο και περισσότερο με την ανάπτυξη νέων οπλικών συστημάτων. Η ανάπτυξη της ψηφιακής επιτήρησης στη χώρα επίσης ωφελεί τον ίδιο τομέα υψηλής τεχνολογίας.

Αυξανόμενη στρατιωτικοποίηση

Για να εξασφαλίσουν τις ανάγκες της Κίνας μόνο σε πρώτες ύλες, οι κινεζικές επιχειρήσεις κρατικής ιδιοκτησίας έχουν επενδύσει σημαντικά τμήματα των εξαγωγικών τους πλεονασμάτων στο εξωτερικό. Επιπλέον, υπάρχουν πολυάριθμες άλλες ξένες επενδύσεις στην Κίνα (το στοκ των ξένων επενδύσεων στην Κίνα που φτάνει περίπου στο 1,5 τρις δολάρια μόλις υπολείπεται αυτού της Γερμανίας ή της Γαλλίας) καθώς και κυβερνητικά προγράμματα όπως η Πρωτοβουλία του Νέου Δρόμου του Μεταξιού (Belt and Road Initiative, BRI), βιομηχανικά πάρκα, λιμάνια κλπ. Αλλά από το 2017, οι ξένες επενδύσεις στην Κίνα μειώνονται. Οι επενδύσεις στην πρωτοβουλία για το Νέο Δρόμο του Μεταξιού επίσης μειώνονται, τα τελευταία πέντε χρόνια, μεταξύ 2014 και 2018, αθροίζονται γύρω στα 400 δις δολάρια, ένα τεράστιο ποσό που αν συγκριθεί, όμως, με τον πολυδιαφημισμένο συνολικό όγκο των αρκετών τρις δολλαρίων, είναι πολύ μικρότερο από το αναμενόμενο²⁷. Το μέλλον της επένδυσης της Κίνας στην πρωτοβουλία του Νέου Δρόμου του Μεταξιού εξαρτάται από το (θετικό) εμπορικό ισοζύγιό της.

---

26 Στμ. Θα λέγαμε ότι ο κινεζικός καπιταλισμός έχει “χάσει” ιστορικά την φάση της ιμπεριαλιστικής επέκτασης που έκανε τα ιμπεριαλιστικά δυτικά καπιταλιστικά κράτη αυτό που ήταν στο 20ο αιώνα (ή και είναι ακόμα). Οι ΗΠΑ επίσης μπορεί να μην επεκτάθηκαν με όρους γεωγραφικούς αλλά σίγουρα επεκτάθηκαν με όρους ισχύος (πολιτικο-οικονομική “προσάρτηση” της Δυτικής Ευρώπης μετά τον 2ο ΠΠ κλπ.).

²⁷https://www.washingtonpost.com/outlook/five-myths/five-myths-about-chinas-belt-and-road-initiative/2019/05/30/d6870958-8223-11e9-bce7-40b4105f7ca0_story.html.

Η Κίνα είναι αυτή τη στιγμή ο πιο σημαντικός εμπορικός εταίρος για 124 χώρες. Συγκριτικά, οι ΗΠΑ παίζουν αυτό τον ρόλο για 85 χώρες. Φυσικά, αυτό αυξάνει επίσης την δυνατότητα για άσκηση επιρροής. Στον παγκόσμιο καπιταλισμό, οι παγκόσμιες οικονομικές δραστηριότητες απαιτούν είτε την ενσωμάτωση στην *raja americana*, συμπεριλαμβανομένων έμμεσων φόρων “υποτέλειας”, είτε τη δική τους παγκόσμια στρατιωτική παρουσία. Η Κίνα επιλέγει το δεύτερο, και διασφαλίζει όλο και περισσότερο με στρατιωτικό τρόπο διεκδικήσεις ιδιοκτησίας σε ξένες επενδύσεις και εμπορικά αγαθά. Στην Θάλασσα της Νότιας Κίνας έχουν χτιστεί τεχνητά, στρατιωτικοποιημένα νησιά, και τα ναυτικά οπλικά της συστήματα εκσυγχρονίζονται με αεροπλανοφόρα, υποβρύχια, κατευθυνόμενα αντιπυραυλικά συστήματα, βαλλιστικούς πυραύλους, μαχητικά αεροσκάφη και την πρώτη στρατιωτική βάση στο εξωτερικό, στο Djibouti, με όλα αυτά να αυξάνουν την επιχειρησιακή ακτίνα πέρα από τα παράλια της χώρας. Σε εξέλιξη είναι, επίσης, η ανάπτυξη νέων οπλικών συστημάτων, όπως υπερηχητικοί πύραυλοι, drones και σμήνη drones, καθώς και όπλα καταστροφής εχθρικών δορυφόρων. Στο εσωτερικό, ο στρατός έχει επίσης, ορατά, κερδίσει ισχύ. Ο Σι έχει αυξήσει τον προϋπολογισμό για τις ένοπλες δυνάμεις, έχει διοργανώσει μεγάλες στρατιωτικές παρελάσεις και, πρόσφατα, έχει επίσης αυξήσει τις ποινές για τους επικριτές του στρατού.

Στην διπλωματία, το ΚΚΚ έχει, επίσης, υιοθετήσει μια πιο διεκδικητική στάση. Οι αντιπαραθέσεις για τους πυραύλους THAAD στην Κορέα, οι τρεις τουρίστες στη Σουηδία, η σύλληψη του διευθύνοντος συμβούλου της Huawei στον Καναδά, το σκάνδαλο στο NBA και ο νόμος για τις απελάσεις στο Χονγκ Κονγκ, δείχνουν ότι η διπλωματία της Κίνας γίνεται πιο επιθετική. Το Πεκίνο μπόρεσε να πείσει άλλες χώρες να σταματήσουν τις διπλωματικές τους σχέσεις με την Ταϊβάν. Το σύστημα “μια χώρα, δυο συστήματα” στο Χονγκ Κονγκ έχει αποτύχει, αλλά το Πεκίνο θέλει να επιβάλλει το ίδιο και στην Ταϊβάν, ενάντια στην συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της.

Συμπίεση μισθών

Το σχέδιο *Made in China 2025* αγνοεί εντελώς το ζήτημα της βελτίωσης και της προσαρμογής της εκπαίδευσης των εργατών σε σχέση με τη βιομηχανική αυτοματοποίηση. Η αύξηση της παραγωγικότητας νοείται αποκλειστικά μέσω των επενδύσεων σε σταθερό κεφάλαιο. Έχουν υπάρξει επανειλημμένες προσπάθειες βελτίωσης της παραγωγικότητας και του κόστους ανά μονάδα σε υπάρχουσες βιομηχανίες *έντασης-εργασίας* μέσω της μεγαλύτερης συμμετοχής των εργατών και του σταδιακού εξορθολογισμού. Όμως, οι προσπάθειες σταδιακής και συνολικής μείωσης του μοναδιαίου κόστους φαίνεται να είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστούν υπό τη δεδομένη κρατική γραφειοκρατία, τις δομές της στη λήψη αποφάσεων και τις δυνατότητες των εργατών, όπως, για παράδειγμα, τη σχετική ευκολία στην αλλαγή δουλειάς.

Τα πρόσφατα χρόνια, οι μισθολογικές αυξήσεις είναι σχετικά σταθερές, αλλά πολύ πιο αργές σε σύγκριση με την περίοδο πριν την κατάρρευση του χρηματιστηρίου το 2015. Είναι δύσκολο να πούμε αν αυτή η τάση θα συνεχιστεί με έναν παρόμοιο τρόπο μέχρι το τέλος του 2019 και αργότερα, καθώς υπάρχουν ήδη πολλές απολύσεις σε αρκετούς τομείς.

Οι αυξήσεις των ελάχιστων μισθών το 2019 ήταν σημαντικά μικρότερες σε όλες τις επαρχίες σε σχέση με προηγούμενα χρόνια. Οι ελάχιστοι μισθοί εξακολουθούν να μειώνονται σε σχέση με τον μέσο μισθό και βρίσκονται μόλις στο 23-27% των μέσων μισθών στο Δέλτα του ποταμού Pearl²⁸. Επιπλέον, η διάδοση των τυπικών συμβάσεων εργασίας έχει τελματώσει όχι μόνο στις κατασκευές, και σε άλλες δουλειές “μπλε κολλάρων”, αλλά, επίσης, και σε πολλές δουλειές γραφείου. Συνολικά, η παρουσία των τυπικών συμβάσεων εργασίας έπεσε από το 44%, το 2012, στο 35%, το 2016, εξοικονομώντας για τις εταιρείες τις εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης και τις πιθανές αποζημιώσεις για επαγγελματικές ασθένειες και άλλα²⁹.

Μια τεράστια μείωση στον κοινωνικό μισθό μπορεί να παρατηρηθεί στην εκπαίδευση, την υγεία και την προστασία των ηλικιωμένων. Για παράδειγμα, η πόλη της Shenzhen που, πρόσφατα, χαρακτηρίστηκε ως μια πρότυπη διεθνής μητρόπολη του μέλλοντος, προσφέρει μια θέση στο Λύκειο μόνο για το 47% των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (συν ένα 10% θέσεων σε ακριβά ιδιωτικά σχολεία). Σε σύγκριση, η πόλη Guangzhou προσφέρει 67% και το Πεκίνο 85%³⁰. Λέγεται ότι η Shenzhen έχει έλλειψη γης για το χτίσιμο περισσότερων σχολείων αν και αυτή τη στιγμή, ενώ το ποσοστό του χώρου γραφείων που δεν χρησιμοποιούνται είναι 23%, εξακολουθούν να χτίζονται ακόμα περισσότερα, αντιστοιχώντας

28 Worker Empowerment, <http://www.workerempowerment.org/en/publication/362>.

29 Kevin Lin, <https://www.eastasiaforum.org/2019/08/27/the-end-of-chinas-labour-reform>.

30 <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3024730/shenzhen-set-be-chinas-new-model-city-why-are-parents-losing>

στο 80% του συνολικού χώρου γραφείων³¹. Ως αποτέλεσμα, η πίεση του ανταγωνισμού έχει προκαλέσει μια άνθιση των ιδιωτικών σχολείων και των ιδιαίτερων μαθημάτων.

Στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, τα δημόσια νοσοκομεία δεν βελτιώνονται και, αντίθετα, δημιουργούνται ευκαιρίες επένδυσης στις επιχειρήσεις ιδιωτικών νοσοκομείων. Η ιδιωτική ασφάλιση υγείας είναι ένα άλλο δυνητικά κερδοφόρο πεδίο, καθώς ο πληθυσμός της Κίνας μεγαλώνει ηλικιακά με ραγδαίο ρυθμό και πολλοί πολίτες έχουν μικρή ή μηδενική υγειονομική κάλυψη. Ο τομέας ιδιωτικής ασφάλισης υγείας της εταιρείας Alibaba έχει ήδη 50 εκατομμύρια ασφαλισμένους, πολλοί από τους οποίους δεν είχαν ποτέ πριν μια ανάλογη ασφάλεια υγείας. Και, καθώς επίσημα δεν θεωρείται ως τέτοια, δεν υπάγεται σε καμιά ρύθμιση.

Τα προβλήματα που σχετίζονται με τον πληθυσμό της Κίνας, ο οποίος μεγαλώνει ηλικιακά ραγδαία, επιδεινώνονται από ένα εντελώς ανεπαρκές συνταξιοδοτικό σύστημα. Η συνεισφορά του εργοδότη στο σχήμα κρατικής σύνταξης μειώθηκε πρόσφατα από το 20 στο 16% ενώ το μερίδιο του εργαζόμενου παρέμεινε το ίδιο, έχουμε, δηλαδή, μια de facto μείωση μισθού 4% η οποία δεν παρατηρείται αμέσως³². Το ασφαλιστικό ταμείο για τους δημοτικούς υπαλλήλους, για παράδειγμα, εκτιμάται ότι θα έχει χρεοκοπήσει μέχρι το 2027 μετά από αυτή τη μείωση των εργοδοτικών εισφορών.

Μετά το 2017, 600 επιλεγμένες εταιρείες κρατικής ιδιοκτησίας έχουν δεχτεί εντολές να μεταφέρουν το 1/10 των μετοχών τους σε κυβερνητικά ασφαλιστικά ταμεία, αλλά μέχρι σήμερα μόνο 5 από αυτές το έχουν κάνει! Αυτό δείχνει πόσο αποτυγχάνει να επιβληθεί από τα πάνω η [όποια] αναδιανομή.

Καταστολή

Πέρα από την καταστολή των μισθολογικών αιτημάτων, υπάρχει και η εντεινόμενη γενική καταπίεση σε βάρος των φεμινιστριών, των LBTQ ατόμων, των συναυλιών πανκ, και όλων των ειδών κοινωνικής διαμαρτυρίας. Η αστυνομία, που είπε σε κάποιους φίλους στην Κίνα να μην οργανώσουν μια δημόσια συζήτηση για την κατάσταση των μητέρων που είναι μόνες, εξήγησε ότι αυτή τη χρονιά είχε να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις δραστηριότητες των “νέων” γενικά. Η εκστρατεία του Σι ενάντια στη διαφθορά, η ενίσχυση της λογοκρισίας και του ελέγχου στα πανεπιστήμια και τα ΜΜΕ είναι περαιτέρω παραδείγματα μιας αυξανόμενης επιρροής η οποία ούτε διαμεσολαβείται νομικά ούτε είναι διαφανής ή προβλέψιμη. Για το 2020, αναγγέλθηκε η εισαγωγή του πολυσυζητημένου συστήματος “μονάδων κοινωνικής πίστωσης”, το οποίο θα διευρύνει ακόμα περισσότερο την επιτήρηση, τη συλλογή δεδομένων, την καταγραφή σε μαύρη λίστα ανεπιθύμητων προσώπων, τις αδιαφανείς διακρίσεις και κάθε είδος γραφειοκρατίας ενώ θα μειώσει τους πραγματικούς μισθούς μέσα από καινούρια πρόστιμα. Περισσότεροι από 17 εκατομμύρια Κινέζοι είναι ήδη στη μαύρη λίστα και αποκλείονται από την αγορά αεροπορικών ή σιδηροδρομικών εισιτηρίων³³. Δεν είναι ακόμα ξεκάθαρο, όμως, πώς θα χρηματοδοτηθούν οι επιβραβεύσεις για καλή συμπεριφορά και πώς θα αντιμετωπίζεται η διαιτησία σε περιπτώσεις αντιδικίας. Αυτή η βοηθούμενη από τους υπολογιστές επίθεση στην εργατική τάξη μοιάζει εξίσου εφιαλτική όσο μοιάζει αμφισβητήσιμο και το αν ένα δεύτερο ρυθμιστικό σύστημα πίσω από τον νόμο, την αστυνομία και τα ποινικά δικαστήρια θα είναι λιγότερο διεφθαρμένο και το αν τα πάρα πολλά ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα δεν θα κλαπούν αμέσως ή δεν θα χειραγωγηθούν μέσα από κυβερνοεπιθέσεις.

Επιπρόσθετα, υπάρχει η συνεχιζόμενη αποτυχία των αρχών να εγγυηθούν την ασφάλεια των τροφίμων και τη φαρμακευτική κάλυψη ή την προστασία από τις ασθένειες. Παρά έναν αριθμό κυβερνητικών μέτρων για την περικοπή του κόστους, οι φαρμακοβιομηχανίες έχουν καταφέρει να αυξήσουν αισθητά τις τιμές πολλών φαρμάκων. Συνοψίζοντας τις πολιτικές για τους ελάχιστους μισθούς, την καταστολή και την ιδιωτικοποίηση, φαίνεται σαν το κράτος να προσπαθεί πολύ σκληρά να κρατήσει τους πραγματικούς μισθούς χαμηλά, παρ' όλο που οι μέσοι μισθοί εξακολουθούν να αυξάνουν σημαντικά (τουλάχιστον μέχρι το 2019).

Η χειρότερη επιδημία γρίπης των χοίρων όλων των εποχών

Το χειρότερο απ' όλα, όμως, είναι οι επιπτώσεις της γρίπης του αφρικανικού χοίρου, της χειρότερης ασθένειας ζώων στην καταγεγραμμένη ιστορία. Υποτίθεται ότι είχε τεθεί υπό έλεγχο τον Αύγουστο του 2018, αλλά συνεχίζει να εξαπλώνεται ακόμα και σήμερα.

31 <https://www.caixinglobal.com/2019-06-19/tech-hub-shenzhen-hasnt-had-this-much-vacant-office-space-in-10-years-101428940.html>.

32 <https://clb.org.hk/content/pension-contribution-rates-employers-across-china-cut-16-percent>.

33 <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/2186606/chinas-social-credit-system-shows-its-teeth-banning-millions>.

Ο μισός από τον παγκόσμιο πληθυσμό των γουρουνιών εκτρέφονται στην Κίνα, όπου το 2018 καταναλώθηκαν 56 εκατομμύρια τόνοι χοιρινού κρέατος. Ο πληθυσμός των γουρουνιών έχει μειωθεί κατά 40% - περισσότερο από ολόκληρο τον αντίστοιχο πληθυσμό στην Ευρώπη. Το 2019, η παραγωγή εκτιμάται ότι θα μειωθεί κατά 12 εκατομμύρια τόνους· οι συνολικές εξαγωγές χοιρινού κρέατος παγκοσμίως είναι περίπου 8 εκατομμύρια τόνοι· ακόμα και αν επρόκειτο η Κίνα να αγοράσει τα πάντα και πάλι αυτό δεν θα αρκούσε για να καλύψει το κενό. Μέχρι το τέλος του 2019 ο συνολικός αριθμός των γουρουνιών στην Κίνα αναμένεται ότι θα συνεχίσει να ελαττώνεται. Η αναγέννηση της παραγωγής θα απαιτήσει χρόνια καθώς τα κοπάδια των ζώων αναπαραγωγής έχουν επίσης μειωθεί περίπου κατά 40%. Αν και η κατανάλωση χοιρινού έχει μειωθεί σε ένα ποσοστό που εκτιμάται από 10 έως 15%, οι τιμές του κρέατος έχουν αυξηθεί αρκετά πάνω από το 100%³⁴. Το χοιρινό δίνεται ήδη με δελτίο στην Nanning.

Οι τιμές των μετοχών των κύριων παραγωγών χοιρινού στην Κίνα έχουν ανέβει σημαντικά εξαιτίας της αύξησης των τιμών, οι επιδοτήσεις ρέουν και η συγκεντροποίηση των χοιροτροφείων προωθείται σε μαζική κλίμακα στον απόηχο της επιδημίας.

Η κατανάλωση χοιρινού κρέατος έχει επίσης μια μεγάλη συμβολική σημασία. Από την αρχή της μεταρρύθμισης και του ανοίγματος, η κατανάλωση χοιρινού έχει αυξηθεί συστηματικά, ακολουθούμενη, λίγο αργότερα, από την κατανάλωση γάλακτος, έτσι ώστε ο καθένας³⁵ έχει την αίσθηση ότι τα πράγματα πάνε καλά και τα στάνταρ της διαβίωσής του βελτιώνονται.

Μια σύγκρουση κουλτούρας ή τάξεων;

Το κόμμα διαδίδει, με κάθε ευκαιρία, την οικοδόμηση μιας εύπορης κοινωνίας. Αλλά οι σχεδιαστές στο Πεκίνο έχουν καταλάβει ότι πολύ δύσκολα θα μπορέσουν να ξεπεράσουν τις ΗΠΑ στο κοντινό μέλλον. Η πολιτική τους για την αγορά εργασίας, μετά την κατάρρευση του χρηματιστηρίου το 2015, ωθεί ξεκάθαρα στη μείωση ή το πάγωμα των πραγματικών μισθών, εν μέρει πολεμώντας άμεσα τις απεργίες και τους εργάτες ακτιβιστές, ιδιωτικοποιώντας την εκπαίδευση και την υγεία, αυξάνοντας πολύ αργά τους ελάχιστους μισθούς κοκ.

Από την άλλη, η εθνικιστική προπαγάνδα και η πίεση έκφρασης πατριωτικών δηλώσεων νομιμοφροσύνης αυξάνονται όπως δείχνουν πολυάριθμα παραδείγματα που σχετίζονται με τις διαμαρτυρίες στο Χονγκ Κονγκ. Τα κρατικά ΜΜΕ απεικονίζουν τους διαδηλωτές ως δράστες βίας και τρομοκρατίας και ως όργανα ξένων δυνάμεων. Τα διάφορα “παραρτήματα” των κρατικών ΜΜΕ παρέχουν ψηφιακά μιμίδια προς υποστήριξη της αστυνομίας, τα οποία στη συνέχεια διαδίδονται από πρόθυμους και ανυπόμονους αναγνώστες μέσω των κοινωνικών μέσων δικτύωσης. Ιδιαίτερα νεαρά άτομα, αποκαλούμενα “πολεμιστές του πληκτρολογίου”, αλληλοϋποστηρίζονται στη δημιουργία εικονικών ιδιωτικών δικτύων (VPN) ώστε να παρακάμψουν τα τείχη ασφαλείας και να ξεκινούν κοινές καμπάνιες επιδοκιμασίας και επαίνου της αστυνομίας και δαιμονοποίησης της εξεγερσιακής νεολαίας του Χονγκ Κονγκ στις λογοκριμένες σελίδες του Facebook και του Twitter³⁶. Πολλοί μικροί και μεγάλοι σταρ, ακόμα και Κινέζοι ράπερ, παίρνουν μέρος σ’ αυτό. Αλλά το ΚΚΚ δεν μπορεί να ανεχθεί κανένα κοινωνικό κίνημα – ούτε καν ένα εθνικιστικό! Όταν ο αμφιλεγόμενος νόμος για την έκδοση [από το Χονγκ Κονγκ] αποσύρθηκε εντελώς, και οι εθνικιστές διαμαρτύρονταν στο διαδίκτυο γι’ αυτό, οι αναρτήσεις τους διαγράφηκαν στα γρήγορα.

Όσο άσχημο και ανησυχητικό κι αν είναι αυτό το εθνικιστικό θέαμα, παραμένει το ερώτημα πόση διάθεση για θυσίες υπάρχει πίσω από την πατριωτική στα λόγια μεσαία τάξη των Κινέζων, ιδιαίτερα όσων ζουν στο εξωτερικό. Άσχετα από τις εκφράσεις νομιμοφροσύνης, πιθανόν να προτιμήσουν να βγάλουν τον πλούτο τους εκτός Κίνας, αν το RMB συνεχίσει να πέφτει.

Αυτό που είναι εντυπωσιακό στην κάλυψη του “εμπορικού πολέμου” είναι πόσα συναισθήματα και ανθρωπομορφισμός προβάλλονται πάνω στα αντιμαχόμενα μέρη – όχι μόνο στην προπαγάνδα αλλά, επίσης, και σε υποτιθέμενα ουδέτερες αναλύσεις. Οι ΗΠΑ είναι “απογοητευμένες”, η κλιμάκωση είναι το αποτέλεσμα μιας “δυσανεστημένης εμπιστοσύνης”... Η απεικόνιση των χωρών ως προσώπων που αισθάνονται, εμπιστεύονται και αποφασίζουν ως ανθρώπινα όντα είναι σκόπιμα παραχαραγμένη.

Πρέπει, συνεπώς, να συζητήσουμε μερικούς μύθους που μπορεί να βρεθούν ακόμα και μεταξύ τμημάτων της αριστεράς:

³⁴ <https://research.rabobank.com/far/en/sectors/animal-protein/african-swine-fever-affects-china-s-pork-consumption.html>.

³⁵ Η Mindi Schneider έχει γράψει εκτενώς σχετικά με τον ρόλο της αυξανόμενης κατανάλωσης χοιρινού στην Κίνα.

³⁶ <https://www.scmp.com/news/china/society/article/3024223/emergence-and-evolution-chinas-internet-warriors>.

- Οι Κινέζοι Μασοϊκοί εξηγούν συχνά τους χαμηλούς μισθούς στην Κίνα μέσω της πίεσης από τις πολυεθνικές³⁷. Αλλά οι ξένες επενδύσεις στοχεύουν τώρα όλο και περισσότερο την εγχώρια αγορά σε σχέση με την παραγωγή για εξαγωγές· επιπλέον το ξένο κεφάλαιο αντιστοιχεί μόνο στο 1/30 των επενδύσεων στην Κίνα. Για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων το άνοιγμα της αγοράς και η αύξηση της διαφάνειας και της νομικής βεβαιότητας, θα ήταν πολύ σημαντικότερα από την καταπίεση των μισθών. Αλλά αυτό είναι το επιχείρημα των:

- των δημοκρατών μεταρρυθμιστών της αγοράς. Απαιτούν τη μεταρρύθμιση των εταιρειών κρατικής ιδιοκτησίας, τη μείωση των υψηλών φορολογικών βαρών, τις ιδιωτικοποιήσεις και θέλουν να τελειώνουν με την ανάμειξη του κράτους στην οικονομία! Ισχυρίζονται ότι οι ιδιωτικές εταιρείες είναι πιο κερδοφόρες από τις ΕΚΙ. Το Κινεζικό κράτος κατέχει σχεδόν το 27% των συνολικών περιουσιακών στοιχείων της Κίνας (που αξίζουν κάτι παραπάνω από το ετήσιο ΑΕΠ της χώρας³⁸). Στη διάρκεια της περιόδου του Μάο, το νούμερο αυτό ήταν στα 2/3 αλλά, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο των ΗΠΑ ή των ευρωπαϊκών χωρών, που είναι γύρω στο 0% μετά την αφαίρεση του κυβερνητικού χρέους, υπάρχουν ακόμα πολλά περιθώρια κέρδους από την ιδιωτικοποίηση. Αλλά οι μεταρρυθμιστές της αγοράς σκέφτονται μόνο τις τσέπες τους και αν η κυβερνητική επιρροή και, συνεπώς, η καταστολή μειωθεί, και αποκαλυφθούν τα τοξικά χρέη των τοπικών κυβερνήσεων και των ΕΚΙ, τότε οι ίδιοι θα αντιμετωπίσουν ισχυρότερα μισθολογικά αιτήματα και εργατικούς αγώνες – τότε τα κρατικά περιουσιακά στοιχεία θα μπορούσαν να ρευστοποιηθούν αρκετά γρήγορα.

- Οι Μασοϊκοί στη Δύση και οι “αντιιμπεριαλιστές” φίλοι τους έχουν εκθειάσει για πολύ καιρό τον παραδειγματικό χαρακτήρα της Κίνας, με μερικούς μάλιστα να επιμένουν, αντίθετα προς όλα τα στοιχεία, ότι η Κίνα είναι ακόμα σοσιαλιστική. Τέτοιες ανοησίες χάνουν την πολιτική τους αξία. Αλλά πολλοί εξακολουθούν να αναφέρονται στην Κίνα ως μια ειρηνική εναλλακτική στην ηγεμονία των ΗΠΑ – άλλη μία ολοένα και περισσότερο άτοπη ιδέα. Ο ισχυρισμός επίσης ότι η Κίνα δεν είναι ιμπεριαλιστική χώρα επειδή τα περιθώρια κέρδους των εταιρειών της είναι μικρότερα από εκείνα των αμερικανικών ανταγωνιστριών τους είναι επίσης παραπλανητική.

Αυτά τα μασοϊκά επιχειρήματα δεν εστιάζουν στον ταξικό ανταγωνισμό μέσα στην Κίνα, αλλά δείχνουν προς έναν παγκόσμιο ανταγωνισμό μεταξύ της Κίνας και της Δύσης, καταλήγοντας έτσι στα ίδια επιχειρήματα με αυτά του καθεστώτος³⁹. Αντίθετα, δεν είναι οι δασμοί από τις ΗΠΑ η κύρια πρόκληση για τους εξουσιαστές του Πεκίνου αλλά οι αυξανόμενες προσδοκίες των μισθωτών στην Κίνα και η ανικανότητά τους να τους ικανοποιήσουν εξαιτίας των εξασθενομένων κερδών.

Η Κίνα και οι ΗΠΑ, όπως και ο υπόλοιπος κόσμος, βιώνουν μια βαθιά κρίση υπερσυσσώρευσης στην οποία το συσσωρευμένο κεφάλαιο και οι υπάρχουσες ή δυνητικές δυνατότητες παραγωγής ξεπερνούν κατά πολύ την φερέγγυα ζήτηση. Η παγκόσμια βύθιση των πωλήσεων αυτοκινήτων και η τεράστια ανισότητα εισοδήματος και πλούτου είναι μόνο δυο παραδείγματα μεταξύ πολλών. Όπως συνέβη τους τελευταίους 18 μήνες, οι εμπορικές διαμάχες θα συνεχίσουν με μπρος και πίσω καθώς οι καπιταλιστές και των δυο χωρών προσπαθούν να μεταφέρουν τα μειονεκτήματα οι μεν στους δε. Αλλά η προϋπόθεση για την επίλυση της σύγκρουσης είναι η επίλυση της κρίσης υπερσυσσώρευσης. Αν μπορούσαν να ανοίξουν σε μια βραδιά καινούριες αγορές, προσφέροντας αυξημένα κέρδη για όλους, όπως στα χρόνια της άνθισης, τότε ο Σι και ο Τραμπ θα συμφωνούσαν γρήγορα. Αλλά δεν υπάρχουν πλέον τέτοιες ανεκμετάλλευτες αγορές. Μια άλλη λύση στην υπερσυσσώρευση θα μπορούσε να είναι η αναδιανομή του πλούτου - ή η καταστροφή κεφαλαίου σε έναν εμπορικό ή πραγματικό πόλεμο.

---

37 Στμ. Δεν μας εκπλήσσει ιδιαίτερα αυτό καθώς είναι αρκετά αναμενόμενο στο πλαίσιο μιας λογικής “εξάρτησης” από τις “ξένες πολυεθνικές” που χαρακτηρίζει την αριστερά (και δη την αντιιμπεριαλιστική!), για την οποία είναι το “ισχυρό, ξένο” κεφάλαιο που επιβάλλει και καθοδηγεί και όχι η δυναμική του ίδιου του κινέζικου καπιταλισμού.

38 <http://www.chinadaily.com.cn/a/201812/27/WS5c24446fa310d91214051414.html>.

39 Στμ. Αυτή είναι και η ουσία της ένστασής μας απέναντι στη “γεωπολιτική” εν γένει καθώς θεωρούμε ότι αυτή, όπως γίνεται αντιληπτή ακόμα και από κομμάτια του ανταγωνιστικού κινήματος, έχει νόημα για τις κυρίαρχες τάξεις και όχι για το προλεταριάτο, για το οποίο η “γεωπολιτική” μπορεί να σημαίνει μόνο μια κατανόηση του ταξικού ανταγωνισμού και της δυναμικής του κεφαλαίου και του προλεταριάτου σε παγκόσμιο επίπεδο και **όχι των κινήσεων κρατικών ανταγωνιστών**. Κι αυτό γιατί, εξ ορισμού, οι κινήσεις των κρατικών ανταγωνιστών δεν είναι παρά οι κινήσεις των κυρίαρχων τάξεων τους στις οποίες, ως έκφραση των σχέσεων κυριαρχίας που ο κάθε κρατικός σχηματισμός είναι, έχει ουσιαστικά υπαχθεί η πραγματική κίνηση της ταξικής πάλης και το προλεταριάτο εμφανίζεται προσδεμένο στο άρμα του κεφαλαίου “του”, στο πλαίσιο εθνικών στρατηγικών που ξεδιπλώνονται σε μια αφηρημένη παγκόσμια “σκακιέρα”. Καταλήγουμε, τότε, να αναλύουμε τα πράγματα όπως τα αναλύουν τα υπουργεία εξωτερικών και, μάλιστα, να χαϊρόμαστε γι’ αυτό έχοντας καταφέρει, επιτέλους, να “αποκαλύψουμε” τις “κρυφές” σκέψεις και σχεδιασμούς τους!

Στην μακροσκελή ανάλυσή του, το 1977, *“Food, Famine and the International Crisis”*, ο Harry Cleaver επισήμανε ότι η υποτιθέμενη “διατροφική κρίση” της δεκαετίας του 1970 ήταν στο επίκεντρο των διεθνών ταξικών συγκρούσεων. Η ανικανότητα των σοβιετικών αρχών να ταΐσουν την ίδια την εργατική τους τάξη οδήγησε σε μαζικές εισαγωγές σιτηρών για την παραγωγή κρέατος (“οι απαιτήσεις των Ρώσων και Ανατολικοευρωπαίων εργατών, στις οποίες ανταποκρίθηκαν τα κράτη, δεν στόχευαν σε περισσότερο ψωμί αλλά σε περισσότερο κρέας”).⁴⁰ Τα δάνεια που έπρεπε να ληφθούν γι’ αυτή τη διαδικασία οδήγησαν στη διάβρωση της ΕΣΣΔ, στην οποία ο Ρήγκαν έβαλε ένα τέλος με την στρατηγική του της “κούρσας των εξοπλισμών”, στη δεκαετία του 1980. Σήμερα τα προβλήματα για την Κίνα είναι παρόμοια: οι εργάτες έχουν αγωνιστεί για ένα επίπεδο ζωής που δεν μπορεί πλέον να χρηματοδοτηθεί με το επιχειρηματικό μοντέλο του “εργαστηρίου του κόσμου”. Οι κινεζικές επενδύσεις στις εμπορικές διαδρομές και τις πρώτες ύλες μπορούν να ειπωθούν ως μια αναλογία με την ΕΣΣΔ και τις τεράστιες επενδύσεις της για την ανάπτυξη του πετρελαίου στη Σιβηρία στη δεκαετία του 1980⁴¹. Και οι δύο επιδιώκουν (επιδίωκαν) την αυτάρκεια ως έναν πολιτικό στόχο με την αποδοχή, σε αντάλλαγμα, μειωμένων κερδών που, στην περίπτωση της Κίνας, επιδεινώνονται από την υψηλή εξάρτησή της από τις εισαγωγές⁴². Θα βαθύνει τα προβλήματα η γρίπη των χοίρων; Θα γίνει η δίψα των στρατιωτικών για πετρέλαιο, η Αχίλλειος πτέρνα; Θα οδηγήσει η κούρσα των εξοπλισμών την Κίνα να ακολουθήσει τη μοίρα της Σοβιετικής Ένωσης;

Με την επιθετική της στρατηγική, η κινεζική κυβέρνηση προσπαθεί να συνδυάσει παγκόσμια οικονομική, πολιτική και στρατιωτική επιρροή με την καταστολή των μισθών, τον αυταρχικό κοινωνικό έλεγχο και την οργάνωση της εργασίας στο εσωτερικό (κράτος, διαχείριση). Αυτό οδηγεί σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ και, επιπλέον, οι εξουσιαστές στο Πεκίνο προσπαθούν να μειώσουν τα επίπεδα μισθών και κατανάλωσης μέσω της υποτίμησης του νομίσματος και τον πληθωρισμό, αποπροσανατολίζουν την προσοχή του κόσμου στην Κίνα μέσα από υποσχέσεις για την εξέλιξη της χώρας σε μεγάλη δύναμη, καταστέλνουν την αντίσταση μέσα από τη λογοκρισία και την καταπίεση και μειώνουν της πολιτιστικές ανταλλαγές με τις άλλες χώρες. Μέχρι τώρα αυτό έχει συναντήσει την αντίσταση των εργατών και των μισθωτών. Η εξέλιξη των μισθών δείχνει ότι η κυβέρνηση δεν μπορεί να επιβάλει εύκολα την συγκράτηση των μισθών. Η αύξηση των μισθών είναι μικρότερη από αυτήν στα χρόνια της μεγάλης άνθισης αλλά η διαφορά με την αύξηση του ΑΕΠ έχει μειωθεί σημαντικά. Οι μισθοί αυξάνονται με μικρότερο ρυθμό από το ΑΕΠ αλλά το χάσμα έχει μειωθεί έντονα σε σύγκριση με τα χρόνια της άνθισης πριν την χρηματοοικονομική κρίση, ιδιαίτερα στην μεταποιητική βιομηχανία. Αυξήσεις στα κέρδη ανάλογες αυτών των χρόνων της άνθισης θα απαιτούσαν ένα “ταβάνι” στις αυξήσεις των μισθών της τάξης του 2,5% αντί του 6,8%⁴³! Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε πολύ πιο δραστηρικά μέτρα από το πάγωμα των αυξήσεων στον ελάχιστο μισθό και το κλείσιμο των μη-κυβερνητικών εργατικών οργανώσεων. Στο σημείο αυτό το ΚΚΚ αντιμετωπίζει ένα δίλημμα, γιατί δεν τολμά να στραφεί στο, κατά τα άλλα, πολύ δημοφιλές όπλο των καπιταλιστών και να αυξήσει την ανεργία.

Σαν προσωρινή διέξοδο έχουμε την ενίσχυση της προπαγάνδας. Τα κρατικά ΜΜΕ προβάλλουν εικόνες δύναμης και αυτοπεποίθησης. ο Σι εξηγεί ότι η Κίνα είναι καλά προετοιμασμένη για τον εμπορικό πόλεμο και η κρατική τηλεόραση προβάλλει αντιαμερικάνικες ταινίες και επικαλείται το πνεύμα της Μεγάλης Πορείας. Αρκετός απλός κόσμος που έχω μιλήσει μαζί του δεν αισθάνεται ακόμα την άμεση επίδραση του εμπορικού πολέμου στην καθημερινή του ζωή. Αλλά σε μια προοπτική χρόνου, ο εμπορικός πόλεμος έχει να κάνει συνολικά με τη δουλειά και τη ζωή μας, τη στέγαση και το φαγητό, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση κοκ. Όλα αυτά καθορίζονται άμεσα και σε μεγάλο βαθμό από την ίδια αυτή πολιτική που προσπαθεί να απόδρασει από τις αντιθέσεις στο εσωτερικό προς την ιμπεριαλιστική αντιπαράθεση. Αυτή η αντιπαράθεση είναι, χωρίς καμιά αμφίβολία, η χειρότερη απόφαση για τον κινεζικό λαό, ακόμα κι αν πάρει κανείς στα σοβαρά το εθνικιστικό επιχείρημα ότι η Κίνα πρέπει να χτίσει και να υπερασπιστεί την ισχύ και την ανεξαρτησία της απέναντι σε άλλες – καπιταλιστικές – χώρες. Οι περικοπές των μισθών και η κακή εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη είναι το τίμημα που ο λαός θα έπρεπε, σύμφωνα με το ΚΚΚ, να πληρώσει πρόθυμα για τη δημιουργία μιας εγχώριας βιομηχανίας μικροεπεξεργαστών. Η τεράστια πλεοψηφία στην Κίνα, τις ΗΠΑ ή αλλού θα ωφελούνταν από την αναδιανομή πλούτου, αλλά δεν θα ωφελούνταν ούτε από την ανάπτυξη εγχώριων

40 Harry Cleaver, *Food, Famine and the International Crisis*, <https://libcom.org/library/food-famine-international-crisis-harry-cleaver-zero-work>

41 Στμ. Αυτός ο “εμπορικός πόλεμος” μοιάζει σίγουρα να έχει αναλογίες με την “κούρσα των εξοπλισμών” της δεκαετίας του 1980. Αν μη τι άλλο φαίνεται να είναι και τώρα οι ΗΠΑ αυτές που κυρίως τον επιδιώκουν και τον υποδαυλίζουν.

42 <https://www.forbes.com/sites/edhirs/2019/06/06/china-is-betting-big-on-increasing-oil-production>

43 Στμ. Ενδεικτικό της μείωσης της κερδοφορίας και του πόσο ζωτικό είναι να ανακτηθεί αυτή αναγκαστικά μέσω της καταστολής των μισθών.

επεξεργαστών ούτε από τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, και εξαιρούνται από τις πολιτικές αποφάσεις που οδηγούν σ' αυτή την κλιμάκωση.

Όσον αφορά τον ρόλο του Πεκίνου, αφού δούμε όλες τις εξελίξεις που συζητήθηκαν παραπάνω, είμαι πεπεισμένος ότι η συγκυρία γι' αυτή την κλιμάκωση δεν επιλέχθηκε στρατηγικά σύμφωνα με το πότε η κινεζική οικονομία και ο στρατός θα ήταν έτοιμοι – είναι πιθανόν να έχει έρθει ταυτόχρονα πολύ πρόωρα και πολύ καθυστερημένα και για τις δυο πλευρές – αλλά ότι έχει τεθεί από εσωτερικές δυναμικές. Το τέλος του μοντέλου ανάπτυξης και οι προσδοκίες της τάξης των μισθωτών έχουν φέρει τις άρχουσες ελίτ μπροστά στην επιλογή ή να μπουν αμφότερες σε μια αντιπαράθεση εξωτερικής πολιτικής τώρα ή να καταρρεύσουν εσωτερικά εξαιτίας ταξικών αντιθέσεων. Ίσως ο Σι και ο Τραμπ να αποτύχουν και στα δυο μέτωπα;